ULUSLARARASI TİCARETTE TEKNİK ENGELLER VE UYGUNLUK DEĞERLENDİRME SİSTEMİ

Beril ŞİMŞEK SÜREL

19 14 03 202

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı

Endüstri Mühendisliği Tezli Yüksek Lisans

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abbas DÜNDAR

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eylül, 2022

ULUSLARARASI TİCARETTE TEKNİK ENGELLER VE UYGUNLUK DEĞERLENDİRME SİSTEMİ

Beril ŞİMŞEK SÜREL

19 14 03 202

ORCID: 0000-0003-3886-6136

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı

Endüstri Mühendisliği Tezli Yüksek Lisans

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abbas DÜNDAR

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eylül, 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca bana rehberlik eden çok değerli hocam Dr.Öğr.Üyesi Abbas DÜNDAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili ablam Burcu ŞİMŞEK UYGUN'a içten teşekkürlerimi sunarım.

Tüm çalışma sürecim boyunca sürekli yanımda olan sevgili eşim Hakan SÜREL'e ve tüm eğitim hayatım boyunca beni sürekli destekleyen, arkamda duran canım aileme çok teşekkür ederim.

Beril ŞİMŞEK SÜREL

Eylül, 2022

ÖZ

ULUSLARARASI TİCARETTE TEKNİK ENGELLER VE UYGUNLUK DEĞERLENDİRME SİSTEMİ

Beril Şimşek Sürel

Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı

Endüstri Mühendisliği Tezli Yüksek Lisans

Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eylül, 2022

Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Abbas Dündar

İkinci Dünya Savaşı ve Sanayi Devrimi sonrasında gelişen teknoloji ve küreselleşen dünya ile serbest ticaret ve ekonomi alanlarında da gelişmeler yaşanmıştır. Uluslararası çapta ticaretin serbestleşmesi ve gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere kalkınmaları açısından yardımcı olabilmek için gelişmiş ülkeler destek olmuştur. Özellikle tüketicilerin karşılaştığı fiyat ve kalite ile ilgili olan çelişkili sorunları yok etmek, ülke ve uluslararası pazarlarda karşılaşabileceği zararları önlemek ve ödenen miktarlar karşılığında en fazla faydaya ulaşmalarına yardımcı olmak için, üretimde standardizasyon gerçekleşmesi gerekmektedir. Türkiye ekonomik gelişimine devam etmek için öncelikle Avrupa Birliği olmak üzere ilişkili olduğu bütün ülkelerle uluslararası ticaretini sürdürülebilir hale getirmek ve karşılıklı bir denge sağlamak durumundadır. Bu çalışmada geçmişten günümüze dünya çapında ticarette gelişmeler incelenmiş olup, gelinen son nokta değerlendirilmiştir, uluslararası ticarette teknik engeller ile birlikte mal ve hizmetlerin kabul ya da ret edilmesi için kullanılan uygunluk değerlendirme sistemi ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler : Ticarette Teknik Engeller, Uygunluk Değerlendirme Sistemi, Akreditasyon, Standartlar, Deneyler

ABSTRACT

TECHNICAL BARRIERS TO INTERNATIONAL TRADE AND CONFORMANCE ASSESSMENT SYSTEM

Beril Şimşek Sürel

Department of Industrial Engineering

Industrial Engineering Master's with Thesis

Maltepe University, Institute of Graduate Programs, September, 2022

Supervisor: Assistant Professor Abbas DÜNDAR

After the Second World War and the Industrial Revolution, there were developments in the fields of free trade and economy with the developing technology and the globalizing world. Developed countries have supported the liberalization of international trade and assist developing and underdeveloped countries in their development. In particular, standardization in production is required in order to eliminate the conflicting problems related to price and quality faced by consumers, to prevent the damages they may encounter in the country and international markets, and to help them reach the maximum benefit in return for the amounts paid. In order to continue its economic development, Turkey has to make its international trade sustainable and maintain a mutual balance with all the countries it is associated with, primarily the European Union. In this study, the developments in worldwide trade from past to present have been examined, the last point has been evaluated, the conformity assessment system used for accepting or rejecting goods and services along with technical barriers in international trade has been discussed.

Keywords: Technical Barriers to Trade, Conformance Assessment Systems, Accreditation, Standards, Testing

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI i
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ ix
KISALTMALAR x
1. GİRİŞ 1
2. ÖRGÜT TANIMI VE ÖZELLİKLERİ 3
2.1. Örgüt ve Uluslararası Örgüt Kavramı 3
2.2. Örgüt İlkeleri 5
2.3. Örgütsel Gelişimin Tarihçesi 6
2.4. Örgütün Geliştirilmesi 7
2.5. Uluslararası Örgütlenmeler 8
2.5.1. Kurulan Bölgesel Siyasi Örgütler 11
3.GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI (GATT) 17
4.DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ 21
4.1. Dünya Ticaret Örgütü'nün GATT 47'den Farklılıkları 22
4.2. DTÖ Kurumsal Yapısı 22
4.3. DTÖ Anlaşması İçerikleri 23
4.4. DTÖ İlkeleri 24
4.5. DTÖ Görevleri 25
4.6. DTÖ'ye Üyelik ve Çekilme 26

4.7. DTÖ'de Karar Alma Süreçleri 26
5. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NE BAĞLI KURUCU ANLAŞMALAR 28
5.1. Mal Ticaretinde Çok Taraflı Anlaşmalar 28
5.1.1. Tarım Anlaşması 28
5.1.2. Standartlar ve Güvenlik 30
5.1.3. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması 33
5.1.4. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) 34
5.1.5. Çoklu Ticaret Anlaşmaları 34
5.1.6. Anlaşmazlıkların Halli Kural ve Yöntemleri Hakkındaki Mutabakat Metni 35
5.1.7. Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması 35
5.2. Tarifeler 35
6. DTÖ BAKANLAR KONFERANSLARI VE DOHA TURU 36
6.1. Bakanlar Konferansı 36
6.1.1. I. Bakanlar Konferansı- Singapur 36
6.1.2. II. Bakanlar Konferansı- Cenevre 37
6.1.3. III. Bakanlar Konferansı- Seatle 37
6.1.4. Doha Turu 37
7. TİCARET POLİTİKASI VE TİCARETTE TEKNİK ENGELLER 42
7.1. Ticarette Tarife Dışı Engeller ve Türleri 43
7.1.1. Teknik Engeller 44
7.2. Teknik Olmayan Engeller 47
7.2.1. İthalatı Etkileyen Engeller 47
7.2.2. İhracatı Etkileyen Engeller 50
7.3. Türkiye'de Uygulanan Teknik Engeller 51
7.3.1. Gümrük Kıymet ve Tarife Prosedürü 51

7.3.2. Menşe Kuralları 52
7.3.3. Kotalar ve Tarife Kotaları 55
7.3.4. İhracat Sübvansiyonları 57
7.3.5. İthalattan Alınan Diğer Vergi ve Fonlar 57
7.3.6. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları 58
8. TİCARETTE UYGUNLUK DEĞERLENDİRME SİSTEMİ 59
9. SONUÇ 69
KAYNAKÇA 73
ÖZGEÇMİŞ 76

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. GATT Turları 19

Tablo 2. Tarımsal Tarifeler 29

Tablo 3. Doha Turu Öncesi ve Sürecinde Sağlam İlerlemeler ve Dönüm Noktaları 39

Tablo 4. Rusya'nın Ürün Bazında YMS İthalatı (milyon $) ve Türkiye'nin Payı (2013-2021) 62

Tablo 5. Avrupa Birliği 'nde Uygunluk Değerlendirme Yöntemleri..... 67

KISALTMALAR

AB :Avrupa Birliği

ABD :Amerika Birleşik Devletleri

BTA : Bölgesel Ticaret Anlaşmaları

CSE : Tüketici Desteği

DB : Dünya Bankası

DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü

EFTA : Avrupa Serbest Ticaret Birliği

GATS : Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması

GATT : Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması

GOÜ : Gelişmekte Olan Ülkeler

GSSE : Genel Servis Desteği

GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GÜ : Gelişmiş Ülkeler

IBRD : Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası

IMF : Uluslararası Para Fonu

ITO : Uluslararası Ticaret Örgütü

OECD : Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

RF : Rusya Federasyonu

RF MRL : Rusya Federasyonu Maksimum Kabul Edilebilir Limitleri

TDÖ :Tarife dışı önlemler

TPRM : Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması

TRIMS : Ticaretle İlgili Yatırım Önlemleri

TRIPS : Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Anlaşması

STA : Serbest Ticaret Anlaşmaları

YMS : Yaş Meyve ve Sebzeler

WTO : World Trade Organization

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, küreselleşme planları, gelişen teknoloji, serbest ticaret alanları veya yalnızca gümrük birlikleri ile sonuçlanan bölgesel ekonomik entegrasyon girişimleri yaratmıştır. Temel amaç, potansiyel rakip ülkelerin stratejik üretimlerini takip edebilmek, ikinci amaç ise, ülkenin ayakta kalması gereken bölgenin ekonomik refahını artırmaktır. Ülkelerin dış ticaret yapma nedenlerinden en önemlisi; çeşitli endüstri ve tarım gelirlerinin farklı olması ve dolayısıyla iç maliyetlerin ülkeden ülkeye farklılık göstermesidir (Şahin, 2020).

'Serbest ticaret bölgesi', üye ülkeleri bölge içinde kendi aralarında ticaret yapmak için tüm yasal engelleri kaldırmaya zorlayan, ancak üye olmayan ülkelerle ilgili konularda sınırlı olmayan bir ekonomik entegrasyon yöntemidir.

Günümüzde endüstriyel gelişmelere paralel olarak, üretimi gerçekleştirilen mal ve hizmetlerin miktar ve sayısında oldukça fazla artış olmuştur, uluslararası ticaret önemli ve büyük boyutlara ulaşmıştır. Özellikle tüketicilerin karşılaştığı fiyat ve kalite ile ilgili olan çelişkili sorunları yok etmek, ülke ve uluslararası pazarlarda karşılaşabileceği zararları önlemek ve ödenen miktarlar karşılığında en fazla faydaya ulaşmalarına yardımcı olmak için, üretimde standardizasyon gerçekleşmesi gerekmektedir.

Ülkeler ve toplumlar arası iletişim ve etkileşim arttıkça uluslararası ticaret de bu durumdan etkilenip, yaygınlaşmaktadır. Buna bağlı olarak ülkeler arası anlaşmazlıklar da ortaya çıkabilmektedir. Adil ve etkin bir uluslararası ticaret sistemi sağlanması ve yapılan antlaşmalara uyulup uyulmadığının denetlenmesi gerekmektedir ve ülkeler üzerinde bir denetim mekanizması olmalıdır. Bu kapsamda 23 devletin katılımı ile 1947 yılında "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması" (GATT) yürürlüğe girmiştir (Utaş, A. 2019).

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) uluslararası ticaret alanında geçerli en üst düzeyde bir denetim ve uyuşmazlık çözüm mekanizması sağlamaktadır. DTÖ dünya ticaretinin kurallarını belirlemiştir ve uluslararası ticaretin serbestleştirmesine önemli katkılar

sağlamıştır (Alagöz, M., ve Yapar, S., 2007). Türkiye GATT sürecine 1953 yılında dahil olmuş ve DTÖ'nün kurulduğu tarih olan 1995'te bu örgüte üye olmuştur.

2. ÖRGÜT TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Örgüt ve Uluslararası Örgüt Kavramı

Örgüt ortak bir amacı, eylemi, işleyişi uygulamak için bir araya gelen kurumların oluşturduğu birliğe verilen addır. Problemlerin bireysel olarak çözülememesi, bazı durumların ve işlerin süreklilik gerektirmesi, dayanışma ihtiyacının olması örgüt oluşumlarını gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Etzioni (1964) örgütü "belirli amaçlara ulaşmak için oluşturulun toplumsal bir birim" olarak belirtmiştir.

Bu ihtiyaçlar, insanların örgütlenmesini, daha sonrasında da toplumda farklı konularda örgütlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örgütler toplumdaki insanların ihtiyaçlarını karşılamak için vardır. Örgütler, sosyal, politik, ekonomik ve kişisel ihtiyaçları karşılamak için önemli aracılardır.

Örgüt, psikolojik, sosyolojik, siyaset, ekonomik, antropolojik gibi çeşitli alanlarda ortak çalışma konularından bir veya birkaçını oluşturabilmektedir. Böylece farklı bilim alanları, örgüt kavramını değişik bakış açılarından açıklamaktadır (Şişman, 2002).

Örgüt "Örgüt kavramı, insanların birlikte en etkin ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlayan bir yapıyı ifade eder. Örgüt, yalnız işletmeler açısından değil, aynı zamanda bir arada yaşayan her insan topluluğunda ihtiyaç duyulan bir oluşumdur" olarak tanımlanmıştır (Balçık, 2002).

Güney (2000) "İki veya daha fazla kişinin bilinçli olarak oluşturdukları eylem ve güç birliği olarak tanımlamaktadır." olarak örgütü tanımlamıştır.

Örgütler genellikle sosyal sistemler olduğu için, dış çevreyle ilgili konularda sürekli bir alışveriş içerisindedirler. Örgütü, ulusal kültürden bağımsız olarak düşünmek imkânsızdır. Bu nedenle örgüt kültürü, o örgütün çevrede nasıl tanındığını, değerini, toplumsal standartlarını, diğer örgüt ve bireylerle ilişki biçimlerini ve düzeylerini yansıtabilmektedir (Şahin, 2010).

Örgüt, amacına göre siyasal, kültürel, ekonomik, kamu, özel, enstitü veya şirket olabilir (Sezgin ve Bulut, 2013). Karakoç (1991) örgütü şu şekilde tanımlamıştır: "Örgüt, en az

iki insanın, belirli bir amaçta birleşip, bu amaca eriştirecek etkileşimleri yönetsel bir enerjiyle modelize ettikleri özgün bir yapı ya da sistemdir."

Tarih boyunca, en ilkel haliyle insanlar barınma ve beslenme ihtiyaçlarını giderebilmek için yüzyıllar boyunca çeşitli örgütlenme biçimleri geliştirmiş, söz konusu ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla tarih boyunca örgütlenme biçimlerini yenilemişlerdir. Bu gelişim ve değişim özellikle örgütlenmenin en geniş hali olan devleti ve devlet örgütlenmesini oluşturmuştur. Son birkaç yüzyılda sanayide ve tarımda gerçekleşen olağanüstü gelişmeler ve günümüzde oluşan küresel dünya sadece politik ya da temel ihtiyaçlar yönünde değil, ticari olarak da örgütlenmeyi bir zorunluluk haline getirmiştir. Örneğin, ilaç sanayi Kuzey Amerika ülkelerinde hızla gelişirken, Uzakdoğu ülkelerinde büyük bir teknolojik atılım olmuştur. İki bölge de karşılıklı ihtiyaçlarını çeşitli ticari örgütlenmelerle karşıladıklarında hem zaman, hem lojistik, hem de ekonomik anlamda büyük karlar elde etmişlerdir. Bu karlar, bazen bir verimlilik artışı, bazen sosyal yönde bir fayda, bazen ise sınırlı kaynaklarla sınırsız ihtiyaçları karşılama, yani iktisadi olarak ortaya çıkmıştır.

14 Mart 1975 Viyana Sözleşmesi 1. maddede "Uluslararası örgüt, devletlerin bir araya gelerek aralarında yaptıkları bir anlaşma ile oluşturdukları, üye devletlerden ayrı hukuki kişiliği, kendi yasası ve organları olan bir varlıktır" olarak belirtilmiştir (Yolchuyev, 2015).

Küreselleşmenin sonucu olarak, dünya çapında çok büyük örgütlenmeler oluşmuştur. Örneğin, Dünya Bankası, İMF (Uluslararası Para Fonu) gibi finansal, Birleşmiş Milletler, OECD (İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı) gibi güvenlik ve ticarete yönelik örgütler oluşturulmuştur. Ülkeler arasında artan ticaret hacmi, vergi konusunda ülkelerde mevcut farklı uygulamalar, dünya toplumlarının ihtiyaçlarının değişmesi ve çeşitlenmesi söz konusu ticaretin ve ilişkinin belli bir organizasyon çerçevesinde yapılmasını zorunlu kılmıştır. Söz konusu örgütler tarihsel süreçte yer alan tüm örgütlerden farklı olup, 21.yüzyılın küreselleşen ve tüketim yönünde yoğun bir şekilde değişen dünyasında kendine ait birçok yapıyı barındırmaktadır.

21.yüzyıl örgütlerini incelerken öncelikle söz konusu örgütlerin özelliklerini ve son birkaç yüzyıl içerisindeki değişimlerini ortaya koymak gerekmektedir. Bu kapsamda,

dinamik bir varlık olan örgüt sürekli değişmekte, dünyada meydana gelen herhangi bir değişikliğe örneğin bir salgına, bir savaşa anında tepki vererek kendi yapısını güncellemektedir. Bu bağlamda, uluslararası örgütlerin günümüzde taşıdığı niteliklerin tespit edilmesi çok önemlidir.

2.2. Örgüt İlkeleri

Örgütün performansının iyileştirilmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanması, çeşitli amaçlanan faaliyetlerin yerine getirebilmesi amacıyla bazı ilkelere sahiptir.

Örgütün öncelikli ilkesi bir amacı olmasıdır. Bu amaç açık bir şekilde ifade edilmiş olmalıdır. Bu amaçları gerçekleştirmek için örgüt gerçekçi bir şekilde düzenlenmelidir.

Örgütte bir bireyin bir üstü olması gerekmektedir. Bir birey birden fazla kişiden, farklı farklı görüşler almamalıdır.

Örgütlerde bir bireye veya yöneticiye ilgili yetki ve sorumluluk verilmelidir. Bu yetki ve sorumluluklar doğru bir şekilde yerine getirildiğinde örgüt başarılı bir şekilde işleyebilmektedir.

Örgütler büyüme eğilimleri gösterebilmelidir. Örgütte yeni bölümler açılabilmekte, yeni işleyişler gerçekleşebilmektedir.

Örgütün faaliyet gösterdiği ortam değiştiğinde, örgüt buna yine ayak uydurabilmelidir. Değişen ve küreselleşen dünyada örgüt her koşula uyum sağlamalıdır.

Örgütte çalışan her bireyin, yaptığı işle ilgili görev ve sorumluluğu olduğu gibi kendi işleri ile ilgili karar alma yetkileri de bulunmalıdır. Bireyler yetkili olmadıkları konularda ise önemli kararlar almamalıdır.

Örgütte, kişiler yetki ve sorumlulukları kapsamında denge kurmalıdır. Örgütün gelişimi için denge çok önemlidir.

Örgüt belli bir amaca hizmet ettiği için, örgüt içerisinde sürekliliğin olması gerekmektedir. Örgüt değişen koşullara ayak uydurmak için sürdürebilir olmalıdır. Örgütün yöneticisinin liderliği desteklenmelidir.

2.3. Örgütsel Gelişimin Tarihçesi

Sanayi devrimi ile başlayan endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler sayesinde gereksinimleri karşılamaya yönelik üretim yapan küçük tipteki atölyeler, toplumun istek ve gereksinimlerini karşılamak için üretim yapan büyük işletmelere doğru gelişmiştir. Bu durum çeşitli sanayilerdeki girişimcilerin çevre boyutlarının, ölçeğinin, yapılarının farklılaşmasına ve örgüt yapılarının değişmesine neden olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında ise firmalar birkaç sektörde, küreselleşen dünyada, özgün ve sürdürülebilir yenilenen ürünler ile faaliyetlerini göstermiştir. Buna ek olarak yeni teknolojik gelişmeler ürün ve hizmetlerin sürekli daha dinamik bir etkileşim içerisinde bulunmuştur.

Örgütler hedeflerine ulaşırken örgüt yapılarını, örgüt içi ilişkilerini, örgüt işleyişini, örgüt devamlılığını sağlanmak için sürekli gelişen teknolojik gelişmeler ışığında yenilemesi gerekmektedir.

Örgüt geliştirmenin ilk ortaya çıkışının Hawthorne araştırmalarıdır. Örgüt geliştirme kavramın üç temel çalışmayla belirginleşmeye başlamıştır:

– “T-Grubu ve Laboratuar Eğitimi: K. Lewin’in önderliğinde başlatılan ve daha sonra geliştirilen, örgüt üyelerinin davranışlarının diğer üyeler ve genel olarak da örgüt üzerindeki etkilerini tartışmaya dayalı bir grup çalışmasıdır.

– Tutum Araştırması ve Geri İletim: Örgüt geliştirmede önemli bir adım olan bu çalışma da Lewin ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Örgütlerde yapılan tutum araştırmalarının ve elde edilen bilgilerin yönetimde veya çalışan kişi gruplarında bulunanlara geri iletimini içermektedir. Bu geri iletim sonrası astlarla üst birlikte kendi tutum ve davranışlarını tartışırlar.

– Tavistock Enstitüsü ve Sosyo-Teknik Yaklaşımı: Örgütleri, çalışanlarla ilgili ve teknik unsurların birbiriyle karşılıklı ilişkisi odak noktası kabul eden açık sosyo-teknik sistemler olarak kabul etmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda gayri resmi ilişkilerin geliştiği, haberleşmenin mümkün olduğu küçük gruplarda verimliliğin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Erdoğmuş ve Sayın, 2022).”

2.4. Örgütün Geliştirilmesi

Örgütlerin değişen ve küreselleşen çevreye, teknolojiye ve ortamlara ayak uydurması için, bu değişimleri izlemek, yorumlamak için, karşılaşılan sorunların çözülmesi için, örgütün geliştirilmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2011).

Bir örgütün sürdürebilir olması için sürekli olarak performansını geliştirmesi gerekmektedir. Türkmen (1996) örgüt geliştirmeyi şöyle açıklamıştır: "Örgüt geliştirme, planlı, yönlendirilmiş ve sistematik bir süreçtir. Bu sürecin amacı, etkililiği artırmak amacı ile örgütün sistemlerini, kültürünü ve davranışını değiştirmektedir."

Örgüt geliştirmek, örgütün uzunca bir süre varlığını devam ettirmesi ve amaçlarını gerçekleştirebilmek için kapasitesini geliştirme süreci olarak da tanımlanmaktadır.

Bir başka örgüt tanımında "Örgüt geliştirme; davranış bilimleri bilgisini kullanarak, örgütlerin sorunlarını çözmede iş birliği ve katılımcı bir süreç uygulayarak, sorunların daha hızlı çözümlenmesini sağlamaya yönelik bir disiplindir" olarak belirtilmektedir (Ünüvar, 2017).

Örgüt geliştirmede genellikle yönetim, örgütte karşılaşılan sorunun çözümü veya performansını geliştirmek için yeniden yapılanma süreçlerini desteklemekte, uzun dönemli çabalar bulunmaktadır. Örgütün tamamını kapsamaktadır, sadece çalışanların davranışlarını veya sorumluluklarını değiştirmek için yapılan bir hareket değildir.

Örgüt geliştirme aşamaları aşağıda açıklanmaktadır;

– İlk teşhis: Örgütün gelişimi esnasında başlangıç noktası problemin nerede olduğunu belirlemekle başlamaktadır. Problemin tanımlanması, örgüt geliştirmenin amaçlarının belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır.

– Veri toplama: Problem belirlendikten sonra, örgütün imkanları doğrultusunda bilgi ve veri toplanmaktadır. Toplanan bilgi ve veriler analiz edilmekte ve sorunun tanımı detaylı olarak yapılmaktadır.

– Geri bildirim ve harekete geçme: Bu aşamada, geliştirilen çözüm yöntemleri veya çözüm önerileri sunulmakta, örgütün yapısına uygun olmayan yöntemler veya öneriler elenmektedir.

– Eylem planı ve sorunun çözümü: Örgüt probleminin çözüm yolları belirlendikten sonra, faaliyet veya eylem planları hazırlanmaktadır. Sonra, problemin çözümüne müdahale tekniği belirlenmektedir. Bu faaliyet planını yürütecek çalışanlar seçilmektedir.

– Müdahalenin gerçekleşmesi: Eylem planının içerdikleri kesinleştikten sonra, planlanan değişiklik çalışmaları bir kez daha gözden geçirilmekte ve çözüm önerisine karşıt görüşleri olanların da düşünceleri ve çeşitli direniş durumları için önlemler alınmaktadır.

– Sonuçların değerlendirilmesi: Son aşamada, başlangıçta belirlenen amaçlarla, değişim uygulandıktan sonraki amaçların birbirlerine uyup uymadıkları belirlenmektedir. Bazı düzeltmelere ihtiyaç duyulabilir, bu durumda planlama aşamasına tekrar dönülmesi gerekmektedir. İlgili tarafların görüşleri alınmaktadır. Örgüt geliştirme sürekli bir faaliyet olduğu için bu aşamalardan sonra gelişim tamamen bitirilmiş sayılmamaktadır, geliştirme çabaları sürdürülmeye devam edilecektir (Ünüvar, 2017).

2.5. Uluslararası Örgütlenmeler

Uluslararası örgütler özellikle ulus devletlerinin ortaya çıkmasından sonra görülmeye başlanmıştır.

Örgütlenmelerin ilk örnekleri milattan önceki yıllarda özellikle insan topluluklarının kendini korumak amacıyla askeri iş birliklerinde ortaya çıkmıştır. Sonrasında ortak bir para birimi kullanmak için, ya da bir devlet oluşturulurken çeşitli örgütler ortaya çıkmıştır. Makedonya, Atina, Sparta gibi öncü olan devletlerde genellikle askeri ve ticari olarak oluşan çeşitli örgütlerin varoluşu görülmüştür. Fakat bu örneklerin günümüzdeki çeşitli uluslararası örgütlerden farkı; örgütlerin siyasal yapılarını, kapsadıklarını uzun süre devam ettirememesidir. Taraflardan daha güçlü olan devlet, kurulan örgüt, imparatorluğa dönüşmüştür (Yolchuyev, 2015).

Örneğin, 1618-1648 yılları arasında yaşanan otuz yıl savaşlarının ardından Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'na bağlı prenslikler çeşitli bağımsızlığını ilan eden siyasi birlikler haline gelmiştir.

Otuz Yıl Savaşlarını Westphalia Antlaşması sona erdirmiştir ve özellikle dünya çapındaki sistemleri köklü bir şekilde değiştiren egemenlik anlayışını dünya sistemine tanıştırmıştır.

Bu barış antlaşması, uluslararası alanda özellikle devletlerin egemenliğini ve eşitliği temel kural haline getirmiştir.

Fransız İhtilali sonrasında artık dünya düzeni "uluslararası sistem" haline gelmiştir. Dünya devletlerinde egemen ve eşit olduğu belirten sistem yaklaşımıyla oluşmuştur. Bu sistemde merkezi otorite bulunmamaktadır, devletler güvenlik konusunda tedirgin davranış sergiledikleri özellikler ortaya çıkmıştır ve uluslararası ticaretin konularından biri çeşitli güvenlik sorunları olmaya başlamıştır.

Uluslararası örgütlerin yaygın hale gelmesi 19.yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedeni, ulus devletlerin yaygınlık kazanması ve daha barışçıl bir dönem olmasıdır. Günümüz uluslararası örgütlere en benzer örgüt gelişimi 1815-1822 tarihleri arasında bir araya gelinen Viyana Kongresi'dir. Viyana Kongresi "Avrupa Uyumu" ile artan işbirliği şeklinde uluslararası örgütlerin kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki örgütlenmeler daha çok teknik niteliklere sahip olup, kendi sınırlarındaki özellikle boğazlardan geçiş hakları olması üzerinedir. Örneğin; 1815 Ren Seyrüsefer Merkez Komisyonu kurulmuştur ve bu komisyon ile Ren nehri'nde ülkelerin çeşitli temsili haklar ve bununla ilgili kurallar oluşturulmuştur. Sonrasında Elbe Nehri, Tuna Nehri için de çeşitli örgütler kurulmuştur. 1818 yılında Alman Devletleri "Zollverein" adıyla bir gümrük birliği kurmuştur. Bu gümrük birliği aslında teknik bir işbirliği anlaşması olarak ortaya çıkmış ve sonrasında ortaya çıkacak olan "Alman Siyasi Birliği"nin de temeli atılmıştır (AÖF, 2019). Başka örnek ise; Tuna Nehri üzerinden geçiş yapma hakları düzenlenmiştir ve "Tuna Nehri Avrupa Komisyonu" kurulmuştur.

20. yüzyılın başlarında ise, özel birlik kurulması daha çok yaygınlaşmıştır. Ulaşım, sağlık, iletişim, ekonomi ve birçok alanda farklı farklı kurulmuş bu kurumlar da alt mekanizmaları kapsamında çeşitli alt birimlere ayrılmıştır. 1865 yılında kurulan ve merkezi Paris olan "Uluslararası Telgraf Birliği", 1874'te "Evrensel Posta Birliği", 1883'te "Uluslararası Sınai Mülkiyet Bürosu", 1890'da "Uluslararası Demiryolu Birliği" kurulmuştur. "Zolverein Anlaşması" ise Almanya devletlerinin gümrük ve ticaret alanındaki düzenlemelerinden oluşmaktadır.

1899-1907 yılları arasında yapılan "La Heye Konferansları" sonucu dünya çapında bir örgüt kurulmamıştır, ancak savaş kurallarının ve savaş silahlarının nasıl kullanılacağıyla

ilgili detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Uluslararası örgüt kurma gelişmeleri I. Dünya Savaşı arkasından devam etmiştir.

Teknoloji alanlarında başlayan bu değişim ve gelişim daha sonra sosyal ve ekonomik alanlara da yayılarak ülkeleri tarım toplumundan sanayi toplumuna geçirmiştir. Tarımdaki önemli artış, endüstriyel üretimin hızla gelişmesi ile "sermaye piyasası" kavramı ortaya çıkmıştır.

Birinci Dünya Savaşını bitiren "Paris Barış Konferansı"ndan sonra "Milletler Cemiyeti" kurulmuştur ve cemiyete bağlı olan "Uluslararası Çalışma Örgütü" örgütlenme konusunda önemli bir olaydır (Yolchuyev, 2015). "Milletler Cemiyeti", 1. Dünya Savaşı sonrası hemen hemen tüm devletlerin ekonomik açıdan kendi içinde plan yapması ithalat kotaları, gümrük tarifeleri, kontroller, devalüasyonlar ile birlikte, özellikle ABD, Sovyetler Birliği gibi devletlerin örgütün içine katılamaması gibi nedenlerden dolayı uzun süreli ve sürdürülebilir olmamış, 2. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte kapanmıştır. Milletler Cemiyeti'nin 2. Dünya Savaşını engelleyememiş olması ve etkisiz kalması yeni bir dünya çapında örgüt arayışına neden olmuştur. 26 Haziran 1945 tarihinde "San Francisco Konferansı"yla "Birleşmiş Milletler Örgütü" (BMÖ) kurulmuştur. Günümüzde de hala işleyişine devam eden bu örgüt, uluslararası örgütlenmenin en önemli örneklerindendir. BMÖ sadece güvenlik ve siyaset gibi konuları değil, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan da çeşitli görevleri üstlenmiştir.

2.Dünya Savaşı'nı kaybeden Avrupa devletleri kendine sosyoekonomik, kültürel ve coğrafi açıdan yakın olan devletlerle bir örgüt oluşturmak istemişlerdir. Bu nedenle "NATO" ve "Varşaya Paktı" kurulmuştur. Fakat sonrasında "Varşaya Paktı", "NATO" gibi barışı korumaya yönelik değil, Soğuk Savaş'ın temellerini oluşturarak Doğu ve Batı Avrupa arasında uzun yıllar devam eden silahlanma yarışının başlamasına neden olmuştur. 1 Temmuz 1991'de Pakt sona erdirilmiştir (Yolchuyev, 2015).

Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği'nin iki ayrı uç noktada bulunması, dünyanın birçok ülkesinde farklı örgütlenmelere neden olmuştur. Kurulan örgütlere örnek olarak Afrika'da; 1966 yılında "Batı Afrika Devletleri Ekonomi Topluluğu" (ECOWAS), 1973 yılında "Orta Afrika Ekonomi ve Gümrük Birliği" (UDEAC) verilebilir. Sonrasında, Latin Amerika'da; 1960 yılında "Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi"

(LAFTA), yine aynı senede "Orta Amerika Ortak Pazarı" (CACM) meydana gelmiştir. Orta Doğu'da kurulan örgütlere ise; 1964 yılında "Arap Ortak Pazarı" (ACM) ve Asya'da 1964 yılında "Güneydoğu Asya Uluslararası Birliği" (ASEAN) örnek verilebilir (Yolchuyev, 2015).

2.5.1. Kurulan bölgesel siyasi örgütler

2.Dünya Savaşı bittiğinde, Avrupa'da savaşı kazanan ülke İngiltere'dir. Churchill'in girişimiyle "Avrupa Konseyi"ne doğru ilk adım hükümet dışı bir sivil toplum önceliği olarak ortaya çıkmıştır. Churchill bu yönde ilk derneği İngiltere'de "Birleşmiş Avrupa Hareketi" adıyla kurmuştur (1947-1949). 7 Mayıs 1948 tarihinde, bazı kuruluşlar Lahey'de "Avrupa Kongresi" adı altında bir araya gelmişlerdir. Burada "Avrupa Meclisi"nin oluşturulması ve bir "Avrupa İnsan Hakları Şartı" hazırlanması konusunda çeşitli kararlar almıştır.

Avrupa'da birlik olma yolunda ikinci büyük adım 17 Mart 1948 tarihli "Brüksel Antlaşması"dır. Resmi adı "Ekonomik, Sosyal, Kültürel İş birliği ve Kolektif Meşru Müdafaa" olan antlaşmada askeri anlamda anlaşma sağlanmış, ayrıca siyasi, ekonomik konuların tartışılıp görüşülmesi için üye devletler arasında sürekli bir örgüt yapısı kurulmuştur. 1948 yılında Belçika ve Fransa'nın çağrısıyla toplanan devletlerin gündemi "Avrupa Meclisi" kurulması yönünde yapılacak çalışmaları planlamaktır. 5 Mayıs 1949'da Avrupa Konseyi'ni imzalayan 10 kurucu devlet, İngiltere, Danimarka, Fransa, İrlanda, Belçika, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, İsveç'tir. Avrupa Konseyi kurucu statüsünde yer alan Bakanlar Komitesi, Parlamenter Meclis ve Genel Sekreterlik örgütün ana faaliyet alanlarında işleyişini belirlemektedir. Bunun yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, İnsan Hakları Komitesi de konseyin örgütsel yapısı içinde yer alır.

2.5.1.1.Küresel ekonomik örgütler

Diğer örgütlerde olduğu gibi, genellikle ekonomi temalı örgütlerin kurulması da 2.Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. II. Dünya Savaşı devam ederken ABD öncülüğünde 1944 yılında Bretton Woods'ta 44 ülkenin katılımıyla "Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı" gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşma ile uluslararası ekonomik bir düzen kurulması amacıyla "Uluslararası Para Fonu" (IMF) ve "Dünya Bankası" adıyla bilinen "Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası" (IBRD) örgütleri kurulmuştur. Bu anlaşmanın üç önemli sonucu olmuştur; bunlardan biri ABD'nin ekonomik açıdan gücünü kabul ettirmiş olması, diğeri Amerikan dolarının rezerv para olması, sonuncusu ise sabit döviz kuru rejimi kurulmasıdır. IMF, uluslararası parasal iş birliği ve döviz kuru düzenini takip etmek, ekonomik gelişme ve istihdam artışını organize etmek ve üye ülkelerin karşılaştığı ödemeler dengesine destek sağlamak ve yardımcı olmak amaçlarıyla kurulmuş bir uluslararası kuruluştur. Guvernörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu, Danışma Komiteleri gibi karar organları bulunmaktadır. Türkiye bu örgüte 1947'de üye olmuştur. IBRD ise ülkelerin savaş sonrası kötüleşmiş ekonomilerini yeniden düzenlemek amacıyla kurulmuştur, Dünya Bankası gurubunun içinde yer almaktadır. Diğer grup kuruluşları; "Uluslararası Kalkınma Birliği" (IDA), "Uluslararası Finans Kurumu" (IFC), "Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı" (MIGA), "Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi" (ICSID)'dir.

Bu konuda bir diğer önemli anlaşma; 1947 yılında "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması" (GATT)'dır. Bu örgüt 1995 yılında yerini Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne bırakmıştır. Bu örgütler bir sonraki kısımda daha detaylı açıklanacaktır.

Diğer bir önemli örgüt ise "Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü"dür. Bu örgüt kurulduktan sonra, özellikle imalat sanayi ve madencilik sektörlerinde çok fazla gelişme sağlanmıştır. 1949 yılında "NATO- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü" kurulmuş, askeri giderlere daha fazla önem verilmiştir. "OEEC (The Organisation for European Economic Co-operation)"ın var olduğu dönemde, "Avrupa Demir ve Çelik Topluluğu"nun kurulmuş, sonrasında "Roma Antlaşmaları"yla "Avrupa Ekonomik Topluluğu" (AET) 1958 yılında hayata geçirilmiştir. Sonrasında "OEEC "yeniden yapılanmış, Avrupa kelimesi çıkarılarak, "OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development)" olarak değiştirilmiştir. OECD'nin en önemli amaçları; ekonomik büyüme

ve istihdam artışı sağlamak, finansal istikrarı koruyabilmek, uluslararası sermaye hareketlerini gözlemlemek ve serbestleştirmek, uluslararası ticaret engellerini kaldırmaktır.

2.5.1.2.Bölgesel ekonomik örgütler

Genellikle coğrafi açıdan birbirine yakın olan devletler arasında ticaret açısından ortak kuruluşlar kurulabilir. Bölgesel ticaret anlaşmalarının en yaygın olanları; serbest ticaret anlaşmaları, gümrük tarifeleri, ortak pazar, ekonomik birlik ve parasal birliktir.

Serbest ticaret anlaşması; ülkelerin aralarındaki ticareti arttırmak için, ihracat sırasında karşılaşılan engelleri kaldırmak için yaptıkları anlaşmalardır.

Gümrük tarifeleri; birbiriyle ticaret yapan ülkelerin, ticaret yaptıkları bütün mallara uygulanan vergileri belirlemek amacıyla yapılan anlaşmalardır.

Ortak pazar, gümrük tarifelerine ek olarak, sermaye ve iş gücünün serbest bir şekilde dolaştığı pazar anlamına gelmektedir.

Ekonomik birlik veya birleşme; anlaşmaya giden ülkelerde, mal ve iş gücü akışına serbestlik sağlayıp, ticarete engel olan kısıtları ortadan kaldırmaktır.

Parasal birlik ise; mal ve hizmet fiyatlarında aynı para birimini kullanarak ortak bir pazar oluşturulmasıdır.

Avrupa'daki en önemli ekonomik olarak bütünleşme "Avrupa Birliği"dir. Danimarka, İngiltere, Norveç, Avusturya, İsviçre, Portekiz ve İsviçre ile serbest ticaret bölgesi kurmuşlardır.

1960 yılında "Stockholm Sözleşmesi" ile "Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association- EFTA)" kurulmuştur. Bu sözleşmeyle birlikte ülkeler aralarındaki gümrük vergilerini ve ticari engelleri kaldırmayı hedeflemiştir. EFTA'ya günümüzde İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre üyedir.

"Avrupa Ekonomik Alanı (AEA)" ise 1994 yılında, AB üyesi ülkeler ile İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç arasında imzalanmıştır, malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımını planlamaktadır.

ABD ve Kanada arasında kurulan bir diğer örgüt "Canada-United States Free Trade Agreement" (CUSTFA)'dır. Serbest ticaret anlaşmasını öngörmektedir. CUSFTA'nın yerini alan "Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement- NAFTA)" 1 Ocak 1994 tarihinde imzalanmıştır.

Arjantin, Brezilya, Uruguay, Paraguay, Meksika, Şili ve Peru 1960 yılında imzalanan "Montevideo Anlaşması" ile "Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (Latin American Free Trade Association- LAFTA)" kurulmuştur. Sonrasında, "Latin Amerika Entegrasyon Birliği (ALADI)" 1980 yılında "2. Montevideo Anlaşması" ile kurulmuştur.

1991 yılında Güney Ortak Pazarı, Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay tarafından "Asuncion Antlaşması"nın imzalanmasıyla kurulmuştur. MERCOSUR adı verilmektedir. Parasal birlik, ekonomik birlik, siyasi birlik gibi konularda ortak anlaşmalara varılmıştır.

LAFTA üyelerinden Bolivya, Ekvator, Kolombiya, Peru ve Şili 1969 yılında "Cartegena Anlaşması" ile "And Paktı"nı kurmuşlardır. Bu kuruluş bölgesel çapta bir kalkınma hedeflemiştir. 1993 yılında Bolivya, Ekvator, Kolombiya, Peru ve Venezüella arasında da bir serbest ticaret bölgesi kurulmuştur. Bu ülkeler 1996 yılından itibaren örgütün adını "And Topluluğu" olarak değiştirmişler ve kendi aralarında bir gümrük birliği oluşturmayı hedeflemişlerdir. Sonrasında "MERCOSUR" ve "And Birliği" birleşerek "Güney Amerika Birliği- UNASUR" kurulmuştur.

Afrika ülkelerinde bahsedilirse, Afrika genellikle tarımsal yiyecek içecek ürünlerini ve temel ürünlerini ihraç ettiği için, ekonomileri çeşitliliğe sahip değildir. Afrika'daki örgütlere "Afrika Birliği Teşkilatı" (ABT) örnek verilebilir. Sonrasında "Afrika Ekonomik Topluluğu" kurulmuştur. Bu topluluğun amacı, Afrika ülkeleri arasında birlik ve beraberliği sağlamak, yaşam standartlarını yükseltmek, sömürgeciliği yok etmek, uluslararası iş birliği kurmak, diğer devletlerle siyasi, ekonomik, kültürel, sağlık, teknoloji gibi konular açısından uyumlu hale getirmek sayılabilir. Afrika'da bölgesel ekonomik örgütler arasında en önemlilerinden biri 1975 yılında kurulan "Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu" (ECOWAS)'dur. 1999 yılında ise Kenya, Tanzanya ve Uganda tarafından "Doğu Afrika Topluluğu" kurulmuştur. 2002 yılında Afrika Birliği kurulmuştur. Afrika Birliği, "Afrika Birliği Teşkilatını" ve "Afrika Ekonomik Topluluğu" nu da içermektedir.

Asya kıtası incelenirse; "Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)" 1967 yılında kurulmuştur.

“Asya-Pasifik Ekonomik İş birliği Örgütü (APEC)”; 1989 yılında 12 ülkenin bir araya gelmesiyle başlamıştır. Diğer örgütler gibi APEC’in de asıl amaçları; ticaretin serbestleşmesi, kolayca iş yapabilme, anlaşmaya varabilme ve ekonomik iş birlikleridir.

“Avrasya Ekonomik Topluluğu” 10 Ekim 2000 tarihinde Kırgızistan, Belarus, Tacikistan, Kazakistan ve Rusya Federasyonu- tarafından kurulan bir diğer uluslararası ekonomik topluluktur.

2.5.1.3.Sui Generis (Kendine Özgü) örgütler

“Sui Generis” yani kendine özgü örgütlere ilk örnek Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) verilebilmektedir. 1991 tarihinde Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Belarus Bağımsız Devletler Topluluğu’nu kurmuştur. BDT askeri, siyasi, ekonomik, kültürel açıdan birçok alanda iş birliklerini hedefleyen bölgesel bir örgüt olarak kurulmuştur. Üye devletlerin ekonomik açıdan kalkınması hedefleri arasındadır. İnsan haklarının sağlanması, uluslararası güvenliğin sağlanması, askeri harcamaların azaltılması, karşılıklı hukuki yardım, anlaşmazlıkların barışçıl çözümleri gibi amaçları da bulunmaktadır. Fakat BDT’nin birçok iş birliği girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Sui Generis örgütlere diğer bir örnek; “Şangay İşbirliği”dir. Çin ve SSCB arasında yapılan iş birlik, sınır sorunları nedeniyle uzun süreli olamamıştır. Soğuk Savaş sonrasında, 1996 yılında Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan devlet liderlerinin de katılımıyla “Şangay Beşlisi” olarak adlandırılan iş birliği kurulmuştur. 2001 yılında Özbekistan da katılarak “Şangay İş birliği Örgütü” kurulmuştur. Önemli ilkeleri; karşılıklı güven, fayda, kültür farklılıklarına saygı, ortak geleceğe yönelme olarak sayılabilmektedir. Hindistan ve Pakistan 2017 yılında örgüte katılmıştır.

Sui Generis örgütlere başka bir örnek; İslam İş birliği Örgütü verilebilmektedir. Üyeleri Asya, Afrika, Avrupa kıtalarına dağılmıştır, genellikle İslam dinini benimseyen nüfusa sahip devletler üyedir ve devletler ekonomik olarak birbirinden farklı seviyelerdedir. Devletlerin farklı siyasi yönelmeleri bulunmakla birlikte, kültürel açıdan da farklı yorumlara sahiptirler.

Sui Generis örgütlere son örnek, Arap Birliği’dir. Üyeler arası iş birliğini güçlendirmek, politikaları uyumlu hale getirmek, bağımsızlıkların korunması birliğin öncelikli amaçlarındandır (AÖF, 2019).

2.5.1.4.Hükümet dışı uluslararası örgütler

Hükümet Dışı Örgütlere devletler arası anlaşmalarla kurulmamış örgütlerdir. Örneğin, "Uluslararası Af Örgütü" (UAÖ) önde gelen hükümet dışı örgütlerdendir. İnsan haklarına saygı gösterilmesi ve bu hakların korunması en önemli amaçlarındandır. Üst düzey yönetimle ilgili organı "Uluslararası Konsey"dir. Faaliyetlerin tarafsız bir şekilde devam ettirilmesi gerekmektedir. Üyelerle çalışanlara herhangi bir baskı olmadan çalışmaya devam etmesi gerekmektedir.

Hükümet Dışı Örgütlere diğer bir örnek "İnsan Hakları İzleme Örgütü"dür. İnsan haklarına yapılan ihlallerle ortaya çıkmış bir örgüttür.

"Greenpeace (Yeşil Barış)" örgütü 1971 yılından itibaren dünya çapında çevre sorunlarına karşı mücadele vermektedir. İklim değişikliği etkilerinin azaltılması için yenilenebilir kaynakların kullanılması, su kaynaklarının korunması, nükleer kirliliğin önlenmesi, zehirli kimyasalların çevreye uygulanmaması, doğanın korunması gibi başlıca amaçları bulunmaktadır (AÖF, 2019).

3.GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI (GATT)

1.Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında süregelen örgütlenme çalışmalarının yanı sıra, serbest ticaretle ilgili ortamların oluşmasıyla ilgili de birçok gelişme yaşanmıştır. Dünya çapında yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte, siyasi, kültürel, ekonomik açıdan da gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin, Morse 1832 yılında telgrafı icat etmiştir ve Atlas Okyanusu'na telgraf kablosu çekilmiştir. Tesla'nın radyo ve telsizi icat etmesi, haberleşme alanında büyük bir adımdır. Londra Uluslararası Sergisi fuarın ilk örneklerindendir ve Londra kendi sosyal, kültürel, ekonomik olarak kendini dünyaya sergilemiş, bu da ticari rekabeti doğurmuştur.

Amerika ve Avrupa buharlı gemileri ve demiryolu taşımacılığını kullanmaya başlamasıyla birlikte, ticarette büyük değişimler yaşanmıştır.

Ticaretin önündeki engelleri kaldırmak için, uluslararası para standartı altına bağlanmıştır, Osmanlı Devleti de böylece dış borçlanmalarını yaşamıştır (Şener, 2015).

1. Dünya Savaşı sonrasında, ülkeler ekonomik bunalıma girmiştir, devletlerin korumacı yapıları nedeniyle 2. Dünya Savaşı patlak vermiştir. 2. Dünya Savaşı sonrasında, ülkeler kendi sanayilerini korumak ve dış ödemeleri dengelemek için, gümrük tarifeleri arttırmıştır. Fakat çoğu devletin savaş sonrası ekonomik olarak kendini toparlayamaması nedeniyle özellikle ekonomik alanda iş birlikleri yapılması gündeme gelmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF) parasal yatırımları düzenlemek için, Dünya Bankası ise yapılandırmaları yenilemek için kurulmuştur (Çam, 2009).

GATT, 1948 yılında yaklaşık 50 ülkenin katılımıyla, dış ticaretin gelişmesi ve sürdürülebilmesi amacıyla imzalanmıştır. GATT, dış ticaretteki rekabeti engelleyerek, piyasadaki malların fiyatları düşürerek dış ticaretin potansiyelini arttıracağını, gümrük tarifeleriyle ilgili düzenlemeler yapılacağını ve ticarette gerçekleşen tüm engelleri kaldıracağını taahhüt etmiştir. Günümüzde ilk imzalanan GATT anlaşması GATT 47 olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni gümrük indirimleri ile güncellenen GATT 47 anlaşması, GATT 94 olarak isimlendirilmiştir. 1947'de imzalanan anlaşmanın ilk metni hiç fark olmaksızın DTÖ'ne aktarılmıştır.

GATT47 anlaşmasının ön yüzünde anlaşmanın amaçları sıralanmıştır;

- Üye olan ülkelerin hayat seviyelerinin yükselmesi
- İşsizliğin en aza indirgenmesi
- Gelir ve talep konularında sürekli ve istikrarlı bir büyümenin gerçekleştirilmesi
- Üretim ve ticaretin arttırılması yoluyla ekonomik gelişmenin desteklenmesi
- Dünya kaynaklarının tam ve detaylı kullanımının sağlanmasıdır.

GATT 47'nin dördüncü bölümünde genel amaçları yerine getirmek için;

- Gelişmekte olan ülkelerin ticari durumlarının göz önünde bulundurulması
- Mal fiyatlarında ortak bir karar alınması
- Gelişmiş ülkelerin pazarlarına, gelişmekte olan ülkelerin ürünlerinin daha kolay ve çabuk girmesinin sağlanması
- Tarifeler ile uluslararası ticarete uygulanan diğer kayırıcı engelleri azaltılması amaçları "özel amaçlar" olarak tanımlanmıştır (Şener, 2015).

GATT 47 ilkeleri ise şu şekilde sıralanabilir:

"- En Çok Kayrılan Ülke Kuralı

- Ulusal Muamele Kuralı

- Koruma amacı olarak sadece gümrük vergilerinin kullanılması

- Tarifeler yoluyla koruma."

En çok kayrılan ülke (most favored national) ilkesine göre; bir ülke başka bir ülkeye ticari açıdan ayrıcalıklar tanıdığında, GATT üyesi olan diğer ülkelere de aynı ayrıcalığı tanımak mecburiyetindedir. Fakat bu ilke, sınırlı uygulamalarla kalmıştır.

Ulusal muamele ilkesi, ithal edilen mal ile yurt içinde üretilen aynı mal arasında vergi ve kural bakımından ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır. Yani yerli ve ithal üretim malları arasında ayırım yapılmaması gerekmektedir.

GATT anlaşmasının en önemli hedeflerinden biri gümrük tarifelerinde indirim ve düşüşler taahhüt etmesidir. GATT taviz listesinde olan oranlara göre üye ülkelerin bu oranların üzerine çıkmaması gerekmektedir.

Tarife yoluyla koruma ilkesinde ise GATT' a taraf olan ülkelerin ticari sanayilerini; kotalar, miktar kısıtlamaları gibi tarife dışı engellerle değil de gümrük tarifeleriyle koruma sağlanmasını gerekmektedir.

GATT dünya ticaretinin sürekli gelişmesini hedeflemekte ve bu hedefe ulaşabilmek, mevcut sorunların çözümünü sağlamak için "GATT Turları" toplantıları düzenlenmiştir. Bu turların özeti Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. GATT Turları (Şener, 2015)

Tarih	Toplantı Yeri	Ülke Sayısı	Gündem
1947	Cenevre	23	Tarifeler
1949	Annecy	13	Tarifeler
1951	Torquay	38	Tarifeler
1956	Cenevre	26	Tarifeler
1960-1961	Cenevre-Dilon Turu	26	Tarifeler
1964-1967	Cenevre/Kennedy Turu	62	Tarifeler ve anti-damping (dampinge karşı vergi) önlemleri
1973-1979	Cenevre/Tokyo Turu	102	Tarifeler, tarife dışı önlemler ve çerçeve Anlaşmalar
1986-1994	Cenevre/Uruguay Turu	123	Tarifeler, tarife dışı önlemler, kurallar, hizmetler, fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların çözümü, tekstil, tarım, WTO'nun kurulması vb.

1947 Cenevre ile Genel Anlaşma olan GATT47 onaylanmıştır ve gümrük tarifelerinin düşürülmesi ve ticareti engelleyen önlemlerin kaldırılması kararlaştırılmıştır.

1950 Torquay'da tarifelerde 1948'e göre %25 indirim, 1956 Cenevre'de 2,5 milyon dolar değerindeki ürünlere tarife indirimi ve 1960-1961 Dillion'da AET üyesi ülkelere tek bir tarife indirimi ve genel tarifelere ilişkin görüşmeler yapılmış, 20000 üründe ortalama %8 oranında indirim yapılması öngörülmüştür (Şener, 2015).

1964'e kadar gümrük tarifeleri indirimleri görüşülmüştür. Kennedy Turu'nda ABD ile "AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu)" arasındaki görüşmeler sonucunda %35'lik bir tarife indirimi uygulanmasının kararı alınmıştır. Ayrıca "Anti Damping Antlaşması" imzalanmıştır.

1973-1979 Tokyo Turu'nda ise %34'lük tarife indirimi taahhüt edilmiş, tarife dışı ticari engellerin görüşülmüş, ticaret sistemlerinin geliştirilmesine yönelik konular ele alınmıştır, gelişmiş ülkeler için istisna kuralları oluşturulmuştur. Ayrıca "Anti-Damping Kodu, Sübvansiyonlar, Telafi Edici Vergiler Kodu" gibi konularda çeşitli kararlar alınmıştır.

1986'da toplanan Uruguay Turu, en uzun süren ve geniş kapsamlı olan görüşmedir. ABD GATT müzakereleri çerçevesinde kapsamlı bir şekilde ele alınmasını istemiş ve AB ile uzlaşı sağlanamayınca 1990 yılında Uruguay Round'a ara verilmiştir. AB'nin Mac 152 Sharry reformlarını uygulamaya koymasıyla 1993'de Uruguay Round tekrar başlamıştır. Bu oturum sonucunda; gümrük tariflerinde her ülkeye %38'e varan indirime, tarım sektöründe piyasa sistemine uygun şekilde hareket edilmesine, hizmet sektörünün, tekstil ve hazır giyim sektörünün bu anlaşmaya dahil edilmesine, "Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması (Trade Policy Review Mechanism – TPRM)" kurulmasına ve dünya kamu ihalelerinin piyasasının arttırılmasına karar verilmiştir. GATT, Uruguay Round sonrası imzalanan Marekeş Antlaşmasıyla, yaptırım gücü daha fazla olan Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüştürülmüştür (Kenger, 2021).

4.DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

"Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO)", GATT ile başlamış olan ticarette çeşitli serbestlikler, gümrük tarifesi değişiklikleri gibi konularda, ticaretin daha da küreselleşmesini sağlamak amacıyla, yaptırım gücü daha yüksek olan bir kurum olarak kurulmuştur. DTÖ, 1 Ocak 1995 yılında çalışmalarına başlamıştır. Dünya ticaretinde uyulması gereken kuralları belirleyip, bu kurallara uyumu denetleyen uluslararası bir kurum olmakla birlikte, ticaretin düzgün, adil, eşit bir biçimde yürütülmesini de sağlamaktadır.

DTÖ'nün amaçlarına ulaşması için GATT ve Uruguay Turu'nda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. DTÖ daha çok yasal bir zemine dayandırılmıştır, bu nedenle yaptırım gücü daha fazla olmuştur. Tarım, tekstil, çeşitli hizmetlerde ticaretle ilgili gelişmelerin yanı sıra, fikri mülkiyet halklarıyla kapsamı genişletilerek GATT94 metni DTÖ'nün yasal dayanağı haline getirilmiştir. DTÖ, IMF ve Dünya Bankası yanında Bretton Woods kuruluşlarının başka bir ayağı olarak kurulmuştur (Çam, 2009).

DTÖ'nün kuruluş nedenleri şunlardır;

– Gelişmiş ülkelerin gelirlerindeki düşüşler ve 1970'lerden itibaren çeşitli ekonomik krizler

– Gelişmiş ülkelerdeki bölgeselleşme hareketlerinin, Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey "Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (The North American Free Trade Agreement - NAFTA)" birlikleri arasında yaşanan gerginlikler daha ileri saflara taşınmıştır. Bu nedenle, artan gruplaşmanın büyük, karmaşık ve ciddi siyasi sorunlar yaratmasından korkulması

– Sermaye planlarının uluslararası düzeyde serbestleşmesi ve teknolojinin de gelişmesiyle artan küreselleşmeyle Amerika gibi gelişmiş ülkeler, dünya ticaretinde sadece kendi çıkarları için serbestleşmesi ve fikri mülkiyet, hizmet ticareti, uluslararası yatırımlar gibi konuların daha ciddi yaptırımlar haline getirilmesi

– GATT sistemindeki ticari serbestleşmeye dahil edilmeyen özellikle gelişmekte olan ülkeleri de sistem içine koyabilmek, ortak bir nokta bulmak amacıyla, gelişmekte olan ülkelere küreselleşmenin bir şartı olarak ileri sürülmesi

– Tekstil ve giyim gibi alanların ticaretini zorlaştıran etmenler ortadan kaldırarak ve bu alanları belirli bir çerçeve altında toplayarak, uluslararası iş birliği yakalamaktır (Şener, 2015).

4.1. Dünya Ticaret Örgütü'nün GATT 47'den Farklılıkları

Dünya Ticaret Örgütü, 164 üye ülkeye sahip yapısıyla, küresel ticaretin yaklaşık % 96'sını gerçekleştiren bir kurumdur. GATT'ın değiştirilmiş hali değildir, oldukça fazla konuda farklılaştırılmış bir örgüttür.

GATT geçici bir süreyle kurulmuştur, kurumsal bir yapısı olmamıştır. DTÖ'nün ise sürekli devam ettirilmesi taahhüt edilmiştir.

GATT sadece ticari mallar konusunu kapsamaktadır, DTÖ ise hizmetler ticareti ve ticari niteliğe sahip fikri mülkiyet haklarını sahiplenmektedir.

Anlaşmazlıkların çözümü için Dünya Ticaret Örgütü daha güçlü bir kurumdur, ortaya çıkan anlaşmazlıkların oy birliğiyle reddedilmesi mümkündür, çözüm kısmında daha hızlı kararlar alınmaktadır (Yolchuyev, 2015).

4.2. DTÖ Kurumsal Yapısı

Kurumda farklı yetkileri bulunan, denetleyen organlar bulunmaktadır;

Bakanlar Konferansı, yönetimde en üst organdır. DTÖ'yle ilgili bütün konularda karar alma yetkisi bulunmaktadır. Bakanlar Konferansında; ticaret, çevre ve rekabet politikaları gibi tartışılmakta olunan konuların dikkatlice değerlendirilmesi için "Ticaret ve Çevre Komitesi", "Ticaret ve Ödemeler Dengesi Kısıtlamaları Komitesi", "Bütçe ve Mali İdari İşler Komitesi", "Kalkınma Komitesi" gibi komiteler oluşturulmuştur.

"Genel Konsey", Bakanlar Konferansı'ndan sonra gelmektedir. Bu konsey, tüm üye ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktadır. Genel Konsey'e bağlı "Mal Ticareti Konseyi", "Hizmetler Ticaret Konseyi", "Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Konseyi" gibi

konseyler de bulunmaktadır. Ticaret politikalarını gözden geçirmeyle ilgili hususlarda görev almaktadır.

Sekretarya ve bütçe işleri ise, "Genel Direktör" tarafından yürütülmektedir. Yeni üye olacak ülkelere danışmanlık hizmeti veya teknik servis gibi konulardan sorumludur (Kenger, 2021).

"Anlaşmazlıkların Halli Organı" (AHO), anlaşmazlıkların giderilmesine ilişkin kural ve usulleri uygulamaktadır. AHO panel oluşturulması, panel ve temyiz organı raporlarını kabul etmeyi, karar ve tavsiyelerin uygulanmasını denetlemekte ve gerekli durumlarda DTÖ çerçevesinde, tavizlerin ve sorumlulukların askıya alınmasına izin verme yetkisine sahiptir.

4.3. DTÖ Anlaşması İçerikleri

DTÖ anlaşması dört farklı ekten oluşmaktadır ve ekler de kendi içinde başlıklara ayrılmaktadır.

Ek 1 içerisinde şu anlaşmalar yer almaktadır:

– Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1994

– Tarım Anlaşması

– Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma

– Tekstil ve Giyim Eşyası Anlaşması

– Ticarette Teknik Engeller Anlaşması

– Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması (TRIMS)

– GATT 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşma (Anti-damping)

– GATT 1994'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşma (Gümrük Değerleme)

– Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması

– Menşe Kuralları Anlaşması

– İthalat Lisansları Anlaşması

– Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması

– Koruma Tedbirleri Anlaşması"

– Ek 1 B: "Hizmet Ticareti Genel Anlaşması" (The General Agreement on Trade in Service – GATS) ve Ekleri

– Ek 1 C: "Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle Bağlantılı Yönleri Hakkında Anlaşma (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS)"

Ek 2: "Anlaşmazlıkların Çözülmesi Konusundaki Kural ve Yöntemleri Belirleyen Mutabakat Metni "

Ek 3: "Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması (TPRM)"

Ek 4: Çoklu Ticaret Anlaşmaları şu anlaşmaları içermektedir: "Sivil Uçak Ticareti Anlaşması, Kamu Alımları Anlaşması, Uluslararası Süt Ürünleri Anlaşması (1997'de sona ermiştir), Uluslararası Sığır Eti Anlaşması" (1997'de sona ermiştir) 'dır.

4.4. DTÖ İlkeleri

DTÖ anlaşmaları tarım, tekstil, giyim, bankacılık, iletişim, sanayi, gıda gibi farklı alanlardaki ticareti kapsamaktadır ve bu nedenle çeşitli ilkelere sahiptir. Bu ilkeler kısaca şöyle açıklanabilir:

- Dış ticarette ayrımcılığın engellenmesi ilkesi; bu ilke ile en çok kayrılan ülke ilkesi ile aynıdır. Bu ilke GATT 47, GATT 94, GATS ve TRIPS anlaşmalarında yer almaktadır. Aslında ülkeler arası ayrımcılık yapılmaması gerektiğiyle ilgili bir ilkedir. Bu ilkeye göre, iki üye ülke arasında yapılan anlaşmaya, kendileri hariç diğer bir üçüncü ülkeye de açarak, geniş, kapsamlı ayrıcalıklar tanınacaktır. Buna göre her DTÖ üyesi ülke, diğer üyeleri en çok kayırdıkları ticaret ortakları olarak kabul edeceklerdir.
- Ulusal muamele (davranış) ilkesi: Bu ilke kapsamında, yurt içinde üretilen ile ithal edilen mallara yönelik düzenleme ve uygulama farklılıkları bulunmamalıdır. İthal mallar karşısında, yerli mallar da aynı ticari düzeye sahiptir.
- Şeffaflık ilkesi: Bu ilke "Yeniden Gözden Geçirilmesi Mekanizması" tarafından yürütülmektedir. DTÖ üyesi ülkelerin mal hizmeti ve fikri mülkiyet haklarının korunması amacıyla, ticarette şeffaf olunması gerekmektedir (Şener, 2015).

Küresel ticarette, bazı durumlar altında bir ticaret engelinin artırılmayacağı konusunda çeşitli tahminlerde bulunulması, gelecekte yaşanabilecek olasılıklar veya sonuçlar hakkında bir öngörünün oluşmasına sebep olmaktadır. Bu öngörüler sayesinde de yatırımlar için teşvik oluşturmakta, istihdam olanakları ortaya çıkmakta, alıcılar rekabet ortamında bile düşük fiyatlardan yararlanabilmektedir (Yolchuyev, 2015).

- Dış ticaretin serbestleştirilmesi ilkesi: Gümrük tarifeleri dışında, ticareti engelleyen her türlü politikaya tarife dışı engeller denilmektedir.
- Tarifeler yoluyla korunmanın sağlanması: GATT'a üye olan ülkeler, gerekli koşullar oluştuğunda sanayilerini sadece gümrük tarifeleri ile koruyacaklar ve koruma amacıyla diğer önlemlere başvurmayacaklardır. Üye ülkeler tarifelere bağlı kalacaktır ve bu durum yasal düzenlemelerle sağlanmaktadır.
- Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi İlkesi: 1960'lı yıllardan sonra özellikle gümrük tarifelerine çok fazla yoğunlaşılmıştır. Üye ülkelerin, DTÖ'ye konsolide taviz listesinde yer verdikleri tarife oranları "bağlı oranlar (bound rates)" olarak adlandırılmaktadır ve bu oranlar ithalatta kabul edilebilecek azami vergi düzeylerini belirtmektedir. Gelişmiş ülkeler için bu oranlar Uruguay Turu öncesinde %78 iken, bu oran Uruguay Turu sonrasında %99'a çıkmıştır (Şener, 2015).

4.5. DTÖ Görevleri

DTÖ'ye üye ülkeler, DTÖ amaçlarına ulaşmak için, ilkeleri kapsamında ticarette gelişimi desteklemesi gerekmektedir. Bu amaçlar için çeşitli görevleri de bulunmaktadır:

- DTÖ anlaşmasını içeren tüm anlaşmaları uygulamak, gözlemlemek, anlaşmalara uymayanları belirlemek,
- Çok taraflı görüşmelerde müzakere etmek için zaman belirlemek,
- Üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları kısa sürede çözüme ulaştırmak,
- Üye ülkelerin ticaret politikalarını incelemek, gerektiğinde müdahil olmak,
- Dünya çapında ekonomi ve ticaret politikaları için başka diğer uluslararası kurumlarla anlaşma yapmak,
- Gelişmekte olan ülkelere ekonomik ve ticari anlamda yardımda bulunmaktır.

4.6. DTÖ'ye Üyelik ve Çekilme

DTÖ 1994 yılında imzalandığında üye olarak 128 devlet bulunmaktaydı. Günümüzde ise üye sayısı 164'e yükselmiştir.

DTÖ'ne taraf olmak isteyen bir ülke öncelikle gözlemci ülke olarak kabul edilmektedir. Bu tarihten başlayarak, beş sene katılım müzakerelerine devam etmek zorunluluğu bulunmaktadır.

Bahsi geçen katılım sürecinde ülkeler öncelikle ticaretle ilgili politikalarını, uygulamalarını yazılı olarak sunmaktadırlar. Genel konsey bu başvuruyu değerlendirip, bu ülkeyle ilgili çalışma grupları oluşturulmasını istemektedir. Çalışma grupları sunulan dosyaları incelemekte ve sonrasında karşılıklı müzakereler başlamaktadır (Şener, 2015). Bu müzakerelerde, ülkenin ticari uygulamaları, tarife oranları, pazara girişte üstelenecekleri durumlar, mal ve hizmete ilişkin ticari politikaları gibi konular detaylı bir şekilde görüşülmektedir. Son aşama ise; bir karara varılmasıdır. DTÖ Genel Konseyi veya Bakanlar Konferansına sunulan raporlar, protokol ve listelerden oluşan belgeler üzerinde, tüm DTÖ üyesi ülkeler mutabakat sağlarsa ve ülke katılım protokolünü imzalarsa, üyelik sağlanmaktadır (Yolchuyev, 2015).

Üyelerden herhangi biri DTÖ'den çekilmek için dilekçe verirse, dilekçeyi yazdıktan altı ay sonra DTÖ'den çekilebilmektedir. Fakat, üye ülke Çoklu Ticaret Anlaşmalarından birine ya da birden fazlasına üyeyse, çekilme şartları taraf olduğu anlaşmaların şartlarına göre belirlenir (Şener, 2015).

4.7. DTÖ'de Karar Alma Süreçleri

DTÖ'de kararlar alma süreçleriyle ilgili konular anlaşmanın 10.maddesinde bulunmaktadır. DTÖ'de özel, anlaşılmaz bir durum söz konusu olmadığı sürece, kararlar oy birliği (konsensüs) ile alınabilmektedir. Anlaşmaya göre, eğer oy birliği ile karar alınamazsa, gündem konusu oylamaya sunulmaktadır. Verilen oyların fazlalığına göre de karara varılmaktadır. Her üye ülkenin tahmin edileceği üzere tek oy hakkı bulunmaktadır. Eğer AB oy kullanırsa, AB'nin kullandığı 1 oy, 28 oya eşit kabul edilmektedir. Genellikle DTÖ'nün anlaşmaların yorumlanması konusunda önemli tedbirleri bulunmaktadır. Bakanlar Konferansı ve Genel Konsey de yorumlarını oylamaya açabilmektedirler. Yorumların kabul edilmesi ise dörtte üç oranda kabul almasıyla gerçekleşebilmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü yapılan anlaşmalarında, değişiklik yapmak çok zordur. Bir üye ülke alınan kararlarda değişiklik yapmak istediğinde (Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları'nda), kararda değişiklik teklifini Bakanlar Konferansı'nca üyelerin oylamasına sunmadan önce en az 90 gün önce listeye konulmalıdır. Bakanlar Konferansı, karar teklifini üyelerin oylamasına sunmaktadır. Karar verildiği zaman, üçte iki oranında oy sağlandığında değişiklik kararı belirlenmektedir. Anlaşmanın bazı özel maddelerinde, ancak oy birliğine varılırsa değişiklik yapılabilmektedir.

Bazı durumlarda DTÖ, tüm ülkelerce kabul edilmiş bir anlaşma kuralında oy çokluğuyla değişiklik yapabilmektedir ve DTÖ bu kural değişikliğini yine üye ülkelerin tümüne zorunlu kılabilmektedir. Bunu kabul etmek istemeyen üye ülke DTÖ'den çekilebilmektedir veya Bakanlar Kurulu'na başvurup, özel izin alıp söz konusu değişiklikten muaf olabilmektedir (Şener, 2015).

DTÖ, birbirine bağımlı üyelerden oluşan, sürekli bir ticaret ağı oluşturmaya katkı yapan, çözüm mekanizmaları, yönetim süreçleri ve işleyişiyle devam eden küresel çapta bir kurumdur. Bu kurum, ticaretteki engelleri en aza indirerek, küresel çapta ticareti iyi bir şekilde yönetebilmek için, çeşitli ticaret alanlarında çözümler sunmaktadır.

5. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NE BAĞLI KURUCU ANLAŞMALAR

DTÖ anlaşmaları genel olarak konu itibariyle mal, hizmet, fikri mülkiyet hakları gibi ana başlıkları içermektedir. Özellikle Uruguay Turu'ndan sonra çok detaylı, sayfalarca anlaşma metni ve detayları içeren çok taraflı ticaret sistemi imzalanmıştır. Bu karmaşık yapıyı basite indirgemek için, anlaşma dört ana başlıkta toplanmıştır: DTÖ Kurucu Anlaşması- "Mal Ticaretinde Çok Taraflı Anlaşmalar", "Anlaşmazlıkların Halli Organı (AHO)" ve hükümetlerin ticaret politikalarını izlenmesi (Şeffaflık) olarak sınıflandırılmaktadır.

5.1. Mal Ticaretinde Çok Taraflı Anlaşmalar

DTÖ'nün hukuksal yaptırımı açısından "Mal Ticareti Anlaşmaları" çok önemlidir. Kendisine bağlı 13 farklı anlaşma bulunmaktadır.

Temel konular; tarım, tekstil, standartlar ve güvenlik, Anti- Damping, sübvansiyonlar ve diğer koruma tedbirleri, tarife dışı engellerdir. Standartlar ve güvenlik konusunda "Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma" ve "Ticarette Teknik Engeller Anlaşması" bulunmaktadır. "Anti- Damping, Sübvansiyonlar ve Diğer Koruma Tedbirleri konusunda GATT 94'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma", "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması" ve "Korunma Tedbirleri Anlaşması" bulunmaktadır. Tarife dışı engeller konusunda ise "İthalat Lisansları Anlaşması", "GATT 94'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma", "Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması", "Menşe Kuralları Anlaşması" ve "Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması" yer almaktadır.

5.1.1. Tarım anlaşması

GATT 94'ten önce ülkeler kendi tarım politikalarını belirlemiş, kendi çıkarlarını gözeterek tarım sektöründe yerlerini belli etmişlerdir. Özellikle gelişmiş ülkeler tarımda aşırı stok yapmaya başlamıştır (Yolchuyev, 2015). Tarım sektörüyle ilgili, GATT tarafından düzenlenen, Dillon, Kennedy, Tokyo turlarında herhangi bir görüşme yapılmamıştır. Fakat, bu eşitsizliği engellemek amacıyla, Uruguay Turu'nda tarım konusu oldukça gündem yaratmıştır. Tarım konusu üç başlık altında toplanmıştır, bunlar;

- Pazara giriş,
- İç desteklerin belirlenmesi ve
- İhracatta parasal yardımlar (sübvansiyon) olarak ayrılmıştır.

Pazara girişte en ana kural "yalnızca tarifeler" kuralıdır. Uruguay Turu'ndan önce uygulanan kotalar, ithalat kısıtlamaları ve tarife dışında alınan kararların hepsi tarifelere dönüştürülmüştür. Buna göre GÜ'ler altı yıl içerisinde her tarım ürünü için %15, toplamda ise %36 oranında tarife indirimi yapacaktır. GOÜ'ler ise on yıl içerisinde her tarım ürünü için %10, toplamda %24 oranında indirim uygulayacaktır. Az gelişmiş ülkelerde indirim taahhüdüne gerek kalmamıştır. Tablo 2'de özet indirim oranları yer almaktadır (Kenger, 2021).

Tablo 2. Tarımsal Tarifeler (Kenger, 2021)

Tarifeler	**Gelişmiş Ülkeler (6Yıl) (%)**	**Gelişmekte Olan Ülkeler (10yıl) (%)**
Tarımsal ürünler için ortalama indirim	36	24
Ürün başına asgari indirim	15	10
İç Destekler		
Desteklerde kesinti	20	13
İhracat		
Sübvansiyonlar	36	24
Sübvanse edilen ürün miktarı	21	14

"Tarım Anlaşması"nın ikinci önemli maddesi iç desteklerin sağlanmasıdır. Üye olan devletler arasında dengesiz ve haksız rekabeti önlemek, tarım ticaretindeki ürün fiyatlarını dengelemek, çiftçi gelirlerini iyileştirmek için uygulanan programları içermektedir. İç desteklerin aşırı üretime yol açmaması için, ticarete etkisi olmayan yapılan desteklerin azaltılması hususunda karara varılmıştır. DTÖ üye ülkelerin destek vereceği miktarlar (total aggregate measurement of support – total AMS) sınırlama yapılarak hesaplanmaktadır. Tablo 2'de de görüldüğü üzere gelişmiş ülkeler iç

desteklerini 6 yılda %20 oranında ve gelişmekte olan ülkeler ise 10 yılda %13 azaltacaktır. Burada az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler için farklı kurallar bulunmaktadır:

- Sarı kutu: Az gelişmiş ülkelerde iç destekler yapılırken, bir indirimin zorunlu tutulmamasına denilmektedir.
- Yeşil kutu: Az gelişmiş ülkelerde Ar-ge araştırmaları, hastalık, gıda güvenliği, altyapı, çiftçilere yardım gibi konularda iç destekler sınırsızca kullanılabilmektedir.
- Mavi kutu: GÜ için çiftçilere üretimde sınırlandırma koyulabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler içinse; çiftçiyi teşvik etmek için desteklenen ürünlerde küçük olanlara direkt ödeme yapılabilmektedir (Şener, 2015).
- Kırmızı kutu: Bu konuda destekler hiçbir sınıflandırmaya girmeyen desteklerdir. Ticarete doğrudan etkisi bulunmaktadır, fakat bu kategorideki uygulamalar yasaklanmıştır (Kenger, 2021).

Üçüncü konu olan ihracat destekleri ise; gelişmiş ülkeler sübvansiyon değerlerini 1995'ten itibaren 6 yılda %36 oranında ve gelişmekte olan ülkeler de 10 yılda %24 oranında düşürecektir.

Böylece, Uruguay Turu ile dünya tarım ticareti politikalarında imzalanan Tarım Anlaşması ile üye ülkeler, pazara giriş, ihracat sübvansiyonları ve iç destek başlıkları altında, uyguladıkları korumacı önlemleri tamamen ortadan kaldırılmayıp sınırlayarak, daha verimli, tarımsal çıkarlara dayalı tarım ticareti oluşturulması için uğraşılar başlamıştır (Çam, 2009).

5.1.2. Standartlar ve güvenlik

Bu konuya GATT 94 Anlaşması'nda yer verilmektedir. 20. maddeye göre, üye devletler, insan, hayvan ve bitki sağlığı konusunda ticari kısıtlara gidebilmektedir. Fakat bu kısıtlar ayrım gözetmeme ilkesine aykırı olmamalıdır. Ticaretteki kısıtlamalar konusunu, "Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma" ve "Ticarette Teknik Engeller Anlaşması" da belirlemektedir.

"Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması" üye devletlere kendi standartlarını belirleme izni vermektedir, fakat bu standartlar mutlaka bilimsel olmalıdır. Üyelerin sağlık ve bitki sağlığı önlemlerini ve engellerini uluslararası standart, talimat ve önerilere uygun olarak oluşturmaları teşvik edilmiştir. Mal ihraç eden bir üye ülkenin, ürünlere uyguladığı

sağlıkla ilgili standartların, ithal ettiği ülkeye de uygun olması gerekmektedir. Ürünlere denetim, kontrol ve sonrasında onay verilmesi gerekmektedir.

"Ticarette Teknik Engeller Anlaşması" ise, çeşitli teknik düzenlemeler, endüstriyel bir standart konusunda ortak nokta bulma gibi konuları içermektedir. Ülkeden ülkeye standartların değişmemesi, anlaşmazlıkların çıkmaması için Ticarette Teknik Engeller Komitesi kurulmuştur. Standartlar ve güvenlik konusu kapsamında çeşitli anlaşmalar bulunmaktadır.

5.1.2.1. Anti- Damping, sübvansiyonlar ve çeşitli koruma tedbirleri

Anti- Damping, sübvansiyonlar ve koruma tedbirleri, en çok kayrılan ülke ilkesi kapsamında çeşitli tarifelerin oluşturulması, yine taraf olan üyelere aynı şekilde davranılması, kayırma yapılmaması gibi ticaretin temel konuları hakkındadır.

DTÖ buna rağmen, bazı konularda istisnai durumlar sağlamaktadır. Dampinge karşı uygulanan önlemler, sübvansiyonlar ve sübvansiyonları etkisiz kılan önlemler, yerli sanayiyi korumak için alınan geçici ithalat kısıtlamalarını içeren önlemler bu istisnalara örnektir. Anti-dampingle ilgili güncel anlaşma GATT 94'te yapılmıştır. Bu anlaşma, damping yapılan ticaret ortamında ürünün dampingli olup olmadığı, yerli üretime zararları olup olmadığı, anti-damping olduğu sırada nasıl şikâyet edileceği, başvuru yapılacağı, soruşturma başlatılıp incelmenin nasıl yapılacağı, anti-damping önlemleri gibi tüm ayrıntılı konuları içermektedir.

"Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması", sübvansiyonların kullanımını ve bunların kullanıldığı durumlarda, bunlara karşı alınacak telafi edici önlemleri düzenlemiştir. DTÖ üyesi bir devlet Anlaşmazlıkların Halli Organı'na başvuruda bulunarak sübvansiyonların uygulanmamasını veya olumsuz etkilerinin kaldırılması için talepte bulunabilmektedir. Ancak bu talep için, sübvansiyonlardan mutlaka bir "fayda" sağlanmalıdır. Anlaşmaya göre telafi edici tedbirler de düzenlenmiştir. Eğer sübvansiyonların oranı %1'den az ve önemsenmeyecek derecede az olduğu ispatlanırsa soruşturma sonlandırılmaktadır.

"Korunma Tedbirleri Anlaşması"na göre ise; üye bir devlet korunma önlemleri alma yoluyla, bir ürünün ithalatını, o ürünün ithalatındaki artma sebebiyle kendi sanayisi

üzerindeki zarar veya zarar olması ihtimalinden dolayı geçici olarak kısıtlayabilmektedir. Bu zararın, ciddi derecede olması gerekmektedir.

5.1.2.2. Tarife dışı engeller

Tarife dışı engeller konusunda "İthalat Lisansları Anlaşması", "GATT 94'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma", "Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması", "Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması" bulunmaktadır. Üye devletlerin dış ticaret için uyguladıkları anlaşmalardır. Aslında çalışan üreticiyi ve tüketiciyi korumaktadır.

"İthalat Lisansları Anlaşması", DTÖ'ne üye devletlerin, uluslararası ticaret yapan tacirlerine, ithalat lisansı verilen ürünlere, bu lisansların nasıl ve hangi gerekçelere dayanarak verildiği hakkında bilgilerin verilmesi gerektiğini öngörmektedir. Var olan usullerde değişiklik olduğunda DTÖ'ye ne şekilde haber verileceği de belirlenmiştir. Anlaşma, DTÖ üyelerinin ithalat lisansı başvurularının nasıl karara varılacağı hususunda gerekli kuralları da içermektedir.

GATT 1994'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma, Gümrük Değerlendirme Anlaşması olarak da bilinmektedir. Mallar gümrük değerlendirmeleri yapılırken adil olunması ve tek düze bir sistem kurulmasıyla ilgili bir anlaşmadır. Gümrük bedellerinin mümkün olduğunca ithal edilen malın satış bedeline dayandırılması gerekmektedir. Eğer bu değerden kuşku duyulursa, ithal edilen firmadan ek bilgi isteme hakkı bulunmaktadır.

"Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması" ile gelişmekte olan ülkelerden ithal edilecek olan malların kalitesi, miktarı veya fiyatı kontrol edilerek, sevk öncesi detaylı bilgi ile kontrolü sağlanmaktadır. Bununla birlikte, sevk öncesi detaylı bilgi isteyen üyeler; adil olmak, şeffaflık, gizli ticari belgelerin ve bilgilerin korunması, yapılacak işlemlerdeki gecikmelere engel olmak, fiyatların doğrulanması için belirli kurallara uymak ve sevk öncesi inceleme birimleri arasındaki çıkar çatışmalarını engellemelidir.

Bir ürün pazara çıkarılmadan önce birçok ülkede işlemden geçebilmektedir. Menşe Kuralları Anlaşması bu konuda pazara çıkan ürünün nerede yapıldığını ortaya koymak için detaylı bir şekilde izlenen, prosedürlere menşe belirlenirken uyulması gereken kuralları içeren bir anlaşmadır. Ürünün yapıldığı yeri belirlemek için önem taşımaktadır.

İhracatı yapan üye ülkeler arasında ayrım yapan kotalar, tercih edilen ticaret uygulamaları, anti-dampingler ve telafi edici vergiler gibi çeşitli uygulamaları kapsamaktadır.

"Ticaretle Bağlı Yatırım Tedbirleri Anlaşması" (Agreement on Trade Related Investment Measure - TRIMS)" ise, mal ve ürün ticaretine yönelik olan yatırım önlemlerini içermekte, bazı yatırım önlemlerinin ticareti nasıl kısıtladığını ve ticarete nasıl engel olduğunu da savunmaktadır. Ortak bir şekilde yönetilen adil ve bağımsız bir gözden geçirme adımları oluşturulmasına karar verilmiştir. Ek olarak çeşitli yatırım tedbirlerinin uygulanmasına karşı da tedbirlerin alınmasını da amaçlamıştır (Şener, 2015). Anlaşma kapsamına alınmayan konular ise; yabancı sermaye yatırımları için yerli ürün kullanma şartı veya ihracat yapma zorunluluğu olarak belirlenmiştir. Anlaşmanın yürütülmesi için ise; Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Komitesi sorumlu durumdadır.

5.1.2.3. Tekstil anlaşması

Uruguay Turu'n kadarki süreçte, yerli sanayisi fazlaca zarar gören ülkelerin uyguladığı kotalar Tekstil ve Giyim Eşyası Sözleşmesi adı altında toplanmıştır. Daha sonra anlaşmadaki mallarla ilgili, GATT kuralları ile ortaklaşa karara varılmıştır.

"Tekstil Anlaşması," Tekstil İzleme Organı (Textiles Monotoring Body) tarafından denetlenmektedir.

5.1.3. Hizmet ticareti genel anlaşması

"Hizmet Ticareti Genel Anlaşması" (General Agreement on Trade in Services –GATS)" uluslararası hizmetle ilgili ticaret kapsamında çok kapsamlı ve taraflı kurallar koyan bir anlaşmadır. Anlaşmanın eklerinde farklı özel sektörlerin uyacağı kurallar belirlenmiştir.

GATS çeşitli önem arz eden başlıklardan oluşmaktadır: profesyonel hizmetler, iletişim hizmetleri, çevre hizmetleri, mühendislik ve müteahhitlik hizmetleri, mal hizmetleri, dağıtım hizmetleri, sağlık ve sosyal hizmetler, eğitim hizmetleri, kültürel hizmetler, turizm ve seyahat ile ilgili hizmetler, ulaştırma hizmetler ve diger hizmetler (enerji dağıtımı gibi) olarak sayılmaktadır.

GATS'a göre hizmetle ilgili ticaret şu şekillerde açıklanabilir; bir üye devletin diğer üye bir ülkeden hizmet isteği veya ticareti; bir üye devletten başka bir üye devletin hizmetle

ilgili tüketicisine hizmet arzı veya talebi ve yurtdışında tüketim; Bir üye devletin hizmet sunucusunun/tedarikçisinin, başka bir üye devlette ticari faaliyet göstermesi; Bir üye devlet hizmet sunucusunun, gerçek kişiler vasıtasıyla bir başka üye devlette faaliyet göstermesi ve varlığı hizmetleridir (Yolchuyev, 2015).

Anlaşmaya göre; verilen bütün ticari hizmetler GATS alanındadır. En çok kayrılan ülkeyle ilgili ilke, hemen hemen bütün hizmetleri kapsamaktadır. Koyulan kurallarda adil olunmalıdır, şeffaflık ilkesi benimsenmektedir. Kurallar tarafsız ve uygulanabilir olmak zorundadır. Devletlerin yaptıkları taahhütler birbirinden farklı olabilir, fakat bağlayıcılığı zorunludur. Müzakerelerde ticari serbestleşmeye dikkat edilmesi gerekmektedir (Şener, 2015).

5.1.4. Ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları anlaşması (TRIPS)

Fikri mülkiyet haklarıyla ilgili ticarette yapılan yeni düzenlemeler gittikçe önem kazanmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birçok farklı alanda da (ilaç sanayi, çeşitli endüstriler, bilimsel buluşlar) araştırma ve tasarım konuları oldukça gelişmiştir.

"Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması" (Agreement on Trade Related Aspects of Intelectual Rights – TRIPS) Uruguay Turu'nda gündeme dahil edilmiştir. Bununla ilgili başlıklar; patentler, kopyalama, ticari markalar, endüstriyel tasarımlar, topografiler, ticari sınır belgeleri gibi fikri mülkiyet çeşitleridir.

TRIPS Anlaşması'nda da diğer anlaşmalar gibi bazı ilkelerin uygulanmasına devam edilmiştir. Bunlardan en önemlisi yine ayrımcılık yapmama ilkesidir. Fikri mülkiyetlerin korunması aynı zamanda, yeni teknolojik buluşlara da imkân sağlayacaktır.

5.1.5. Çoklu ticaret anlaşmaları

Uruguay Turu'ndan önce Tokyo Turu'nda görüşülmüş olan dört anlaşma sonradan bozulmuştur. Bunlar; "Sivil Uçak Ticareti Anlaşması, Devlet Alımları Anlaşması, Uluslararası Süt Ürünleri Anlaşması ve Uluslararası Sığır Eti Anlaşması"dır.

"Uluslararası Süt Ürünleri ve Sığır Eti Anlaşmaları" 1997'de sona ermiştir, fakat "Sivil Uçak Ticareti Anlaşması" ve "Devlet Alımları Anlaşması" hala yürürlükte olamaya devam etmektedir. Bu anlaşmalar bütün taraf olan ülkeleri kapsamamaktadır.

5.1.6. Anlaşmazlıkların halli kural ve yöntemleri hakkındaki mutabakat metni

Kısaca "Anlaşmazlıkların Halli Organı (AHO)" olarak da bilinmektedir. GATT 47'de değinilse bile asıl olarak Uruguay Turu'nda bu konuya değinilmiştir. Anlaşmaya göre, DTÖ ülkeler arasında doğabilecek anlaşmazlıkları çözmek durumundadır.

AHO'nun amacı; "Çok taraflı ticaret sistemine güvenilirlik ve öngörülebilirlik kazandırarak, DTÖ üyelerinin hak ve yükümlülüklerini korumak; DTÖ Anlaşmalarının hükümlerine uluslararası hukukun kurallarına göre açıklık getirmektir."

5.1.7. Ticaret politikalarını gözden geçirme mekanizması

"Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması"nın amacı; uluslararası ticarette düzenli bir şekilde şeffaflık sağlayarak, DTÖ'ye taraf olan bütün üye devletlerin kurallara, disipline ve vadettikleri taahhütlere uyumunu sağlamaktır. Üyeler düzenli bir şekilde, belirli aralıklarla ticaret politikaları hakkında diğer üye devletlere bilgi vermek zorundadır. Üyeler, aldıkları paya göre 2,4 veya 6 yıllık periyotlarla gözden geçirilmektedir.

5.2. Tarifeler

Burada bahsedilen konu özellikle gümrük tarifeleridir. Uruguay Turu sırasında gelişmekte olan ülkeler gümrük tarifelerinde kapsamlı indirimleri onaylamışlardır. Aynı zamanda belirlenen vergi oranlarını aşmayacaklarını belirtmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde bu oran 1986'dan önce %78, 1994'ten sonra %99'dur; gelişmekte olan ülkelerde 1986'dan önce %21, 1994'ten sonra %73'tür; geçiş ekonomilerde ise 1986'dan önce %73, 1994'ten sonra %98'dir.

6. DTÖ BAKANLAR KONFERANSLARI VE DOHA TURU

DTÖ kurulduktan sonra, iki yılda bir bakanlar kurulu konferansları düzenlemiştir. Bunlardan en önemlisi; Uruguay Turu kadar geniş kapsamlı olan Doha Turu'dur.

6.1. Bakanlar Konferansı

DTÖ kurulduktan sonra bakanlar konferansı on bir kez gerçekleşmiştir.

- "Singapur I. Bakanlar Konferansı: 9 - 13 Aralık 1996
- Cenevre II. Bakanlar Konferansı: 18 – 20 Mayıs 1998
- Seattle III. Bakanlar Konferansı: 30 Kasım – 3 Aralık 1999
- Doha IV. Bakanlar Konferansı: 9 – 14 Kasım 2001
- Cancun V. Bakanlar Konferansı: 10 – 14 Eylül 2003
- Hong Kong VI. Bakanlar Konferansı: 13 – 18 Aralık 2005
- Cenevre VII. Bakanlar Konferansı: 30 Kasım – 2 Aralık 2009
- Cenevre VIII. Bakanlar Konferansı: 15 – 18 Aralık 2011
- Bali IX. Bakanlar Konferansı: 3 – 6 Aralık 2013
- Kenya X. Bakanlar Konferansı: 14-17 Aralık 2015
- Buenos Aires XI. Bakanlar Konferansı: 10-13 Aralık 2017"

6.1.1. I. Bakanlar konferansı- Singapur

Konferansın amacı DTÖ Kurucu Anlaşması'nda bahsedilen kuralları yerine getirmek, görüşmelerle daha da güçlenen DTÖ'nün, kurallara dayalı bir sistemle ticareti serbestleştirmek ve serbest ticareti birçok yönden incelemek ve değerlendirmektir. Konferansta görüşülen ana başlıklar şu şekilde sıralanabilir;

- Ticari ve ekonomik büyüme
- Ekonomik fırsatlar
- İşçilerle ilgili standartlar
- Dünya Ticaret Örgütü kuralları ve detayları
- Bölgesel anlaşmalar
- Anlaşmazlıkların çözülmesi
- Uygulamalar, uyarılar
- Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler

- Tekstil ve giyim
- Bilişim teknolojileri
- İlaç sanayi
- Yatırım ve rekabet
- DTÖ organlarının çalışma programı
- Şeffaflık
- Ticareti serbestleştirmedir.

Konferansta yeni çalışma alanlarında çeşitli çalışma grupları oluşturulmuştur. İletişim teknolojileri konusunda tarifelerin kaldırılması kararına varılmıştır.

6.1.2. II. Bakanlar konferansı- Cenevre

GATT'ın 50.yıldönümü olması sebebiyle ülkelerin gelişimi, istihdam, istikrarlı olarak gelişen ticari serbestleşme, büyüyen ticaret, uluslararası ticaret gibi konular görüşülmüştür.

6.1.3. III. Bakanlar konferansı- Seatle

Konferansın hazırlıkları bir yıl öncesinden başlamıştır, bu sürede 200'ü geçkin önerge sunulmuştur. Özellikle tarım konusunda çok detaylı önergeler bulunmaktadır. Önergeler bütün WTO üyelerinin taleplerini karşılayamadığından kabul edilmemiştir ve yapılan görüşmelerden de sonuç alınamayınca bu önergeler bütünü Seattle Bakanlar Konferansı'na ertelenmiştir. Seattle Bakanlar Konferansı'nda sunulan önerge sayısı 782'ye artmıştır.

Gelişmiş ülkelerde tarım ve çeşitli hizmetleri kapsayan sanayi ile ilgili tarifelerle anti-dampingler kabul edilmiştir, ancak Hindistan gibi pek çok gelişmekte olan ülkeler müzakere turuna karşı çıkmıştır. Ayrıca konferans sırasında ortaya çıkan küreselleşme karşıtı eylemler konferansı sekteye uğratmıştır.

6.1.4. Doha turu

DTÖ'nün 2001 yılındaki Bakanlar Konferansı Katar'ın Doha kentinde gerçekleşmiştir, üye ülkeler bu konferansın tura çevrilmesine karar vermiştir. Görüşülen konuların çok fazla olması ve katılımcı sayısının en yüksek tur olması, müzakereleri önemli kılmaktadır.

Turdan önce Cenevre'de hazırlıklar yapılmıştır. Çeşitli konularda (anlaşmazlıklar, çevre ve işgücü, ticaretle ilgili fikri mülkiyet hakları, sanayi ürünlerinde tarife indirimleri, tarım ve hizmetler vb.) bildirge metni hazırlanarak tura başlanmıştır.

Doha Turu'nun geniş kapsamı geçmişten günümüze yaşanan deneyim ve isteklerin yansıtıldığı bir zemin oluşturmuştur (Akman, 2008). Tüm DTÖ üyelerinin aslında bu ticaret sisteminden ne kadar fazla talebi olduğunu belirtmektedir. Artan üye sayısı ve alınan ortak kararların bir türlü sağlanamaması nedeniyle, Doha Turu başlamıştır. Uruguay Turu ile başlamış olan uygulamaların bazı üye üyeler tarafından yeterli ilerlemeyi sağlayamamıştır ve dengeler bozulmuştur. Gelişmiş ülkeler, sanayi kapsamları açısından daha fazla sorumluluk üstlenmektedir.

Doha Turu içerisinde yapılan Bakanlar Konferansı aşağıda incelenmektedir.

6.1.4.1. V. Bakanlar konferansı- Cancun

2003'te Meksika'da yapılan 5. Bakanlar Konferansı'nda sorunlar çıkaran konular hakkında konuşulmaya devam edilmiştir.

Cancun Bakanlar Konferansı'nın en önemli konuları tarım ve Singapur konferansındaki konulardır. Fakat, Singapur konuları çalışma programının gündemine alınmamıştır. Konferans metni olarak Derbez metni sunulmuştur fakat bir resmilik kazanmamıştır. Ayrıca, tarım konusunda herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır (Kenger, 2021).

6.1.4.2. VI. Bakanlar konferansı- Hong Kong

2005 'te Hong Kong'ta yapılan 6. Bakanlar Konferansı Cancun Konferansına göre daha başarılı geçmiştir. Az gelişmiş ülkelerin ürettiği ürünlere kotasız ve de tarifesiz giriş hakkı tanınmıştır. Pamuk ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması kararı alınmıştır. TRIPS kamu sağlığı konusunda üye devletlerarasında anlaşma sağlanmıştır. Fakat iç destekler, ihracat sübvansiyonları ve tarımdan farklı çeşitli piyasalara giriş konularında anlaşma sağlanamamıştır.

6.1.4.3. VII. ve VIII. Bakanlar konferansı- Cenevre

Doha Turu 24 Temmuz 2006 yılında askıya alınmıştır. Bundan sonraki ilk konferans 2011'de Cenevre'de gerçekleşmiştir. Çoklu ticaret sistemi ve DTÖ'nün önemi, ticaret ve gelişmeyle Doha Turu gündem olmuştur, fakat maalesef çok fazla gelişme yaşanmamıştır. Tablo 3'te Doha Turu öncesi ve sırasında alınan kararların özeti verilmektedir.

Tablo 3. Doha Turu Öncesi ve Sürecinde Sağlam İlerlemeler ve Dönüm Noktaları (Akman ve Yaman, 2008)

Singapur, 1996	**Cenevre, 1998**
DTÖ'nün kuruluşundan sonra yapılan ilk Bakanlar Konferansı Başta AB olmak üzere gelişmiş ülkeler tarafından Singapur konularının (yatırımlar, rekabet, kamu alımlarında şeffaflık ve ticaretin kolaylaştırılması.) gündeme alınmıştır. Çalışma standartlarına ilişkin talepler kabul görmemiştir. Singapur, mevcut DTO anlaşmalarında denge sağlanmasını isteyenlerle, yeni gündem konularını önerenlerin bir mücadelesi olarak bilinmektedir.	Mütevazi adımlar sonrası gevşek bir Bakanlar Konferansı metni ortaya çıkmıştır. Ticaret gündemi için zayıf bir uzlaşı imkânı oluşmuştur. 1999 Mayıs yeni DTÖ Genel Direktörü seçiminde gelişmiş ülkeler ile GYÜ'ler arasındaki uzlaşmazlık Moore ve Supachai arasındaki dönüşümlü sistemle çözülmüştür.
Seattle, 1999	**Doha 2001**
Tarafların arasında derin ayrılıklar sonucu Konferans sonuçsuz kalmıştır. Bakanlar bildirgesi imzalanamamıştır. DTÖ ve küreselleşme karşıtı gösteriler toplantıya ve dünya ticaret sistemine damgasını vurmuştur. 11 Eylül 2001 sonrası müzakerelerin devam etmesinin istikrar ve kalkınma hedefleri için önemli olduğu görüşü yaygınlaşmıştır.	Yeni bir ticaret Turu kararı alınmıştır. İktisadi büyüme ve kalkınmaya vurgu yapan Doha Bildirgesi kabul edilmiştir. Doha Kalkınma Gündemi'nin bir 'çalışma programı' (21 konuyu kapsayan) getirmesi kabul edilmiştir. 1 Şubat 2002 Ticaret Müzakereleri Komitesi'nin ilk toplantısı yapılmıştır. Çin'in DTÖ üyeliği kabul edildi.
Cancun öncesi, 2003	**Cancun, 2003**
2003 Şubat Harbinson önerisi Tarım ve sanayi müzakereleri için sunulan taslak modaliteler kabul görmemiştir (Mart 2003). Gelişmekte olan ülkeler arasında G-20 grubunun oluşumu ve önemli bir müzakere gücü olarak belirmesi.	Bakanlar Konferansı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Derbez Metni resmi bir statüsü olmamakla birlikte Konferans metni olarak tarım konusunda bir uzlaşı arayışı amacıyla sunulmuştur. Singapur konuları gündeme (Çalışma Programına) alınmamıştır.
Temmuz Paketi, 2004	**Hong Kong, 2005**

Temel müzakere konularında (tarım, NAMA, hizmetler ve ticaret kolaylıklar) temel oluşturacak çerçeve kararı alınmıştır: Tarımda ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması; iç desteklerin amber ve mavi kutu dahilinde azaltılması; tarımda tarifelerin kapsamlı şekilde ve sanayi ürünlerinde doğrusal olmayacak şekilde (non-linear) azaltılması önerilmiştir.	Taraflar arasındaki farklılıkların giderilmesi mümkün olmamıştır. TRIPs – kamu sağlığı konusunda uzlaşı sağlanmıştır. Yeni modalitelerin (Tarım ve NAMA) 30 Nisan 2006'ya kadar oluşması kararı alınmıştır. Tüm ihracat sübvansiyonlarının 2013'e kadar kaldırılması kararı alınmıştır.
Hindistan ve Brezilya (G-20 grubu üyeleri) AB ve ABD ile birlikte 4 büyük müzakereci ülke olarak ortaya çıkmıştır. Ancak müzakerelerde kısıtlı bir ilerleme sağlanmıştır. Temmuz- Ekim 2005 karşılıklı öneriler (G20, ABD, AB, G10) yapılmıştır ancak önemli bir ilerleme kaydedilememiştir.	'Kalkınma' üzerine yeniden odaklanmaya yönelik bazı adımlar atılmıştır: - EAGÜ ürünlerine tarife ve kotasız giriş imkanı - Ticaret için Yardım (Aid for Trade) paketi - pamuk ihracat sübvansiyonlarının kaldırılmasının kabulü
Temmuz 2006	**Müzakerelerin-askıya alınması sonrası**
Davos mini-Bakanlar toplantısında taraflar uzlaşamamıştır (Ocak 2006) P. Lamy'nin müzakerelere ara verilmesi çağrısı üzerine müzakereler süresiz askıya alınmıştır. AB'nin yeni ticaret stratejisine bir temel teşkil edebilecek 'Küresel Avrupa' belgesi Komisyon tarafından sunulmuştur. 2007'de yapılması gereken DTÖ B. Konferansı başarısızlık ihtimali nedeniyle gündeme getirilememiştir.	Temmuz 2007 taslak modaliteleri: Tarım alanında Tarım Komitesi Bşk. Falconer'in üye ülkelerin üzerinde uzlaşabilecekleri noktaları değerlendirdiği modaliteler ve müteakip toplam 16 ayrı çalışma belgesi oluşturulmuştur. Haziran 2007'de G-4 Potsdam toplantısında sonuç alınamamıştır Şubat 2008 sonrası taslak modaliteleri Temmuz 2008 Paketi (MiniBakanlar toplantısı): Tarım ve NAMA modaliteleri için müzakerelerde ilerleme olmakla beraber sonuçlanamamıştır.

6.1.4.4. IX. Bakanlar konferansı- Bali

2013'te Bali'de 9. Bakanlar Konferansı yapılmıştır. Bali Konferansı daha hareketli geçmiştir, gündemde olan maddelerde az da olsa anlaşmaya varılmıştır.

Üye ülkelere farklı yükümlülükler kazandırılmış, böylece üye ülkelerin gümrük uygulamalarını yeniden şekillendirmeleri gereği oluşmuş ve gümrük kanalıyla gelen ürünlerin daha hızlı geçişi için hızlandırılmış nakliye kanallarına erişim sağlamaları zorunluluk haline gelmiştir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için çeşitli taahhütler

de verilmiştir. Bu taahhütler üç kısma ayrılmıştır. A kategorisi; anlaşma yürürlüğe girince uygulanacak taahhütler listesini içermektedir. B kategorisi; belirli bir zamandan sonra uygulanacak taahhütler listesini içermektedir. C kategorisi ise; gelişmekte olan ülkelerin çeşitli destekleri alabilmeleri durumunda uygulayabilecekleri konulardır (Şener, 2015).

6.1.4.5. X. Bakanlar konferansı- Kenya

2015'te 10. Bakanlar Konferansı, Kenya'nın Nairobi'de yapılmıştır. Bu konferansta oldukça olumsuzluk yaşanmıştır, çok fazla fikir ayrılıkları bulunmaktadır.

Konferans kapsamında, üzerinde en çok anlaşılan konu, tarım alanında ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması olmuştur. Üye devletlerin ihracat sübvansiyonlarını, ürün bazında son 5 yıllık uygulamaların ortalamasından fazla olmayacağı kabul edilmiştir. Devlet yoluyla yapılan tarım ihracatında ise, Tarım Anlaşmasının kuralları uygulanacaktır.

Konferansta tarım dışı ürünlerle ilgili alınan en önemli karar "II. Bilgi Teknolojileri Anlaşması'nın (Information Thecnology Agreement 2 - ITA 2)" imzalanmasıdır. Bu anlaşma ile bilgi ve iletişim teknolojisi ürünlerine uygulanan gümrük vergisi 1 Temmuz 2016 tarihinden itibaren basamak basamak kaldırılmasına karar verilmiştir.

6.1.4.6. XI. Bakanlar konferansı- Buenos Aires

Bakanlar Konferansı'nın 11'ncisi Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te 2017'de yapılmıştır. Daha önceden başlayan çalışmalar çerçevesinde bazı alanlarda kararlar alınmıştır.

Bakanlar Konferansı'na ABD'nin eski başkanı Trump'ın düşüncelerinin baskın olduğu bir ticaret politikası etkili olmuştur. Bu ticari politika sadece Amerika'nın çıkarlarını gözetmektedir.

Konferansta, balıkçılık alanındaki sübvansiyonların kaldırılması kararı alınmıştır. Ayrıca, e-ticaret uygulamasına geçilmesi ve gümrük vergisi alınmaması görüşülmüştür.

7. TİCARET POLİTİKASI VE TİCARETTE TEKNİK ENGELLER

Dış ticaret politikası (veya uluslararası ticaret politikası), bir ülkenin ticaret hacmini, uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini devam ettirmek için ticaretin sınırlandırılması, engellenmesi; yapılış, uygulanış biçimlerinin belirlenmesine yönelik sistematik olarak almış olduğu çeşitli yöntem ve kararlardır (Elitaş ve Şeker, 2017).

1948 yılında imzalanan GATT çerçevesinde gümrük tarifeleri ve kotaların kaldırılarak, uluslararası ticaretin dünya çapında serbest bir ortak Pazar haline getirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Dünya çapında ticaretin gelişmesinde GATT'ın uyguladığı kuralların yanı sıra, iletişim ve haberleşme gibi teknolojik gelişmelerin de etkisi bulunmaktadır.

Ülkelerin uluslararası ticaretlerini serbestleştirmek için girişimde bulunmalarında asıl amaç, gelişen ve artan ticaretle birlikte milli geliri ve dolayısıyla kendi ekonomik gelişmelerini arttırmaktır.

Ticaretin serbestleştirilmesi, genellikle sosyal veya ekonomik politika alanlarında kısıtlamaların da gevşetilmesi demektir, aynı zamanda ülke ekonomisini uluslararası rekabete açmak yani daha çok verimliliğe yol açmaktır.

ABD'nin IMF, Dünya Bankası, GATT ve OECD gibi kuruluşları kurması, uluslararası ticaretin uluslararası hale gelmesinin ve serbestleşmesinin hızını arttırmıştır.

Yüksek tarife uygulamaları özellikle GATT ile yavaş yavaş azaltılmıştır ve küresel ticareti tarife dışı gibi yeni korumacı önlemlerin getirdiği sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. 1970'li senelerin başında Bretton Woods sisteminin çökmesi ile beraber anapara hareketlerinde süratli bir yükseliş olmuştur. 1980 sonrasında ise ekonomideki özgürleşme hareketleriyle birlikte küreselleşme, küresel ticaret daha çok ön plana çıkmıştır.

Değişen dünya ekonomisi içinde yeterli seviyede olmadığı anlaşılınca GATT yerine, daha detaylı olarak hazırlanan DTÖ kurulmuştur. DTÖ'de alınan kararlar üye ülkelerce sağlanması gerekmektedir. Ayrıca DTÖ gidişatını takip etmek amacıyla, en az iki yılda bir, Bakanlar Konferansı'nda bir araya gelinmekte ve gündem tartışılmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü, dünya çapında ülkeler arasında ticaret kurallarını ele alan tek uluslararası örgüttür, DTÖ'ye üye devletlerin çoğunluğu tarafından müzakere edilen ve imzalanan DTÖ anlaşmaları bulunmaktadır. DTÖ'nün asıl amacı, dünya ticaretinin olabildiğince sorunsuz, sürdürülebilir, öngörülebilir ve serbestçe dolaşmasını kapsamaktadır. DTÖ'nün ilk yıllarında hedef, ticaretin serbestleştirilmesiyken, tekstil ve giyim, tarım, hizmetler, fikri mülkiyet gibi konular sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. Sonraki yıllarda, sanayi malları, tarım ürünleri, ticarette fikri mülkiyet haklar, hammaddeler, hizmetler, uluslararası standartlar gibi dünya ticaretini ilgilendiren konular bütününü düzenlemek amaç edinilmiştir; ayrıca sübvansiyonlar, bazı sektör veya üreticilere yönelik karşılıksız yardımlar gibi çeşitli düzenlemeler konu alınmıştır (Gıran, 2021).

7.1. Ticarette Tarife Dışı Engeller ve Türleri

En basit tarifiyle bir tarife, bir mal veya ürün bir ülkeye girerken uygulanan vergiye verilen addır. Tarifeler, ithal edilen ürünlerin veya malların maliyetini arttırmaktadır, fakat devlete önemli gelir sağlamaktadır. Tarife dışı engeller ise vergiler hariç, uluslararası ticareti engelleyen uygulamalardır. Örneğin; çeşitli ithalat kotaları, teknik kısıtlamalar, ihracat ambargoları, anti-damping önlemleri, fazla gümrük vergileri, bunlara ek vergiler, menşe kuralları ve yerel giriş gerekliliklerdir. Tarife dışı engeller aslında ithalatı kısıtlamayı amaçlamamaktadır. Ek olarak sağlık, güvenlik, gıda güvenliği ve kaynaklara tarife dışı engeller uygulanabilmektedir.

Ticarette engellerin ortadan kalkmasını sağlamak amacıyla önce GATT, sonrasında DTÖ tarafından bu olumsuzluklar ele alınmıştır.

Uluslararası ticaretteki teknik engellerin önlenmesi, daha korumacı düzenlemelerin engellenmesi, dünya çapındaki ticaret seviyelerinde teknik düzenleme ve standardizasyon uygulamalarının başlatılması ve şeffaflığın gerçekleştirilmesi bu anlaşma kurallarında görülen hedeflerdir.

Uluslararası ticarette tarife dışı engellerin ortaya çıkmasının sebepleri bulunmaktadır. Üye ülkeler, ucuz malların ithalatını düşürmek, sanayiyi ve işgücünü korumak istemektedirler. Çünkü ucuz mallar, yerli sanayi sektörü açısından iç rekabeti

arttırabilmektedir. Ülkeler, ithalatla rekabet edemeyen yerli üreticinin baskısı nedeniyle çeşitli koruyucu önlemler almışlardır.

"United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)" a göre, "Tarife Dışı Engeller; normal gümrük tarifeleri dışındaki, uluslararası mal ticareti üzerindeki potansiyel olarak ekonomik bir etkiye sahip olabilecek miktarları değiştirebilecek politika önlemleri" olarak belirlenmiştir.

UNCTAD, tarife dışı engelleri hizmet ettikleri amaçlara göre sınıflandırmıştır. Teknik engeller ithalata veya ihracata yönelik olup olmadığına göre belirlenmiştir. Sonrasında teknik ve teknik olmayan engeller olarak ithalat ve ihracat önlemleri açısından kategorilere ayrılmıştır.

7.1.1. Teknik engeller

Tarife dışı önlemler (TDÖ) açısından ülkelerin uygulamakta olduğu dış ticaret politikasını, DTÖ gibi anlaşmaların yanı sıra, o ülkeye ait yasal mevzuat da belirlemektedir. Bu nedenle uluslararası ticarette ülkeler sıklıkla TDÖ'lere başvurmaktadır. Bu kapsamda tarife dışı önlemler uygulayan DTÖ üyesi ülkeler uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan taahhütleri doğrultusunda "Sağlık ve Bitki Sağlığı (SBS)", "Ticarette Teknik Engeller (TBT)", anti Damping, ithalat lisansları veya telafi edici vergiler gibi uygulamış oldukları çeşitli tarife dışı önlemlere yönelik DTÖ'ye bilgi vermektedirler. TBT, teknik gerekçelere dayanan engellerin tümünü yasaklanmasını istememektedir; bunların gerekli olduğu zaman ve konularda kullanımını düzenlemektedir (Utaş, 2019).

Teknik engeller; insan sağlığı ile çevrenin korunması, kaliteli ürün veya mal temini, tüketiciyi yanıltıcı çeşitli uygulamaların önlenmesi ve ulusal güvenliğin korunması gibi önemli gerekçelere dayanan ulusal önlemlerden kaynaklanan ticaret kısıtlamalarıdır. Teknik engeller, gümrük vergileri dışında kalan ve tarife-dışı engeller olarak adlandırılan ticareti kısıtlayıcı engellerin bir alt kategorisini oluşturmaktadır (Göker, 2022).

7.1.1.1. İthalatı etkileyen engeller

7.1.1.1.1.İnsan ve bitki sağlığı engelleri

Uluslararası ticaretin gelişmesiyle, gıda güvenliği gibi alanlar da önem kazanmıştır. Ülkenin arz ve taleplerini karşılayan hükümetler, çevrenin korunması ve güvenliği, insan sağlığı ve gıda güvenliği konuları hakkında çeşitli önlemler almışlardır. Bu konularda alınan çeşitli önlemler ticari engellere de neden olmuştur. Özellikle uygulanan standartlar, maliyeti arttırmış ve karmaşık bir hal almıştır.

Bu konuyla ilgili, Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması ülkelerin gıda güvenliğini sağlamak ve arttırmak, hayvanların sağlıklı olmasını sağlamak ve hastalıklardan korunmasını temin etmek amacıyla alabilecekleri önlemleri içermektedir.

Ülkeler gıda güvenliğini sağlamak için hayvan ve bitki sağlığı ile ilgili detaylı her önlemi alabilmektedir, ancak söz konusu anlaşma bu konularda diğer ülkelere haksız ve koruyucu olarak uygulanmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Sağlıkla ilgili düzenlemelere uymayan mal ve ürünlerin ticaretine izin verilmemektedir.

Sıhhi ve Bitki Sağlığı Önlemleri (SPS) Anlaşmasının özellikle tarım ve gıda ürünleri sektöründe uygulanması ve gıda güvenliği açısından önem taşımaktadır. SPS ve Teknik Tarife Engelleri (TBT) anlaşmaları yürürlüğe girdikten sonraki dönemde gelişmiş ülkeler tarım ve gıda ürünleri ihracat payını daha fazla artırmıştır, fakat bu durum gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde uluslararası ticaret açısından aleyhine durum oluşturmuştur. Günümüzde özellikle az gelişmiş ülkelerin teknolojik gelişmelere ve yeterli bilgi, ekipmana sahip olmaması nedeniyle, bazı ürünler insan ve hayvan sağlığı açısından tehdit oluşturabilmektedir. Bu gelişmelere ayak uydurmak ise yüzyılları sürebilmektedir.

7.1.1.1.2.Teknik önlemler ve ürün standartları

Uluslararası ticarette teknik önlemler; malların ebat, performans, işlev, biçim, tasarım, etiketleme, ambalaj gibi özelliklerini belirleyen teknik düzenlemeler veya standartlardır. Fakat bu düzenlemeler çeşitli ticaret engelleri oluşturabilmektedir. Her ülkeye özgü farklı standartlar bulunabilmektedir, bu da uluslararası ticaret yapan kişi ve firmaları etkilemektedir.

Piyasaya sürülen ürünlerin güvenli olmasını sağlamak, ülkenin en önemli amaçlarından biridir. Bu nedenle, günümüzde ürünlerin uyması gereken teknik standartlara ve

düzenlemeler giderek artmakta ve ürünlerin bu standartlara göre üretildiğini kanıtlamak için uygunluk değerlendirme çalışmaları bulunmaktadır.

Teknik düzenlemelere uygun olmayan ürünler, uygunsuzlukları giderilene kadar piyasaya sürülmemektedir, piyasada bulundurulmamakta veya hizmete sunulamamaktadır.

7.1.1.1.3.Sevkiyat öncesi denetim ve diğer prosedürler

Sevk Öncesi Kontrol Anlaşması (Agreement on Preshipment Inspection)'nın amaçlarında en önemlisi, ticari korumacılığı önlemektir. "Sevk Öncesi Denetim Antlaşması'' çoğunlukla sevk öncesi yetkiye sahip işletmelerin veya sevk öncesi malların incelenmesi konusunda uyacağı kuralları düzenlemektedir. Sevk öncesi işlemler, ithal edilecek malların sevkiyatından önce uzmanlaşmış özel işletmelere ürün ve malların özellikle maliyet, ölçü ve nitelik bazında belirlenmesi için yapılan bir uygulamadır. Bu uygulamalarla, vergi, para ve mal kaçakçılığını önlemek, fiyat kontrolünü sağlamak amaçlanmıştır.

Sevk Öncesi Kontrol Anlaşması'nda, sevk öncesi inceleme yaparken kayırma yasağı, şeffaflık, gizli ticari bilgilerin korunması, gecikmelerin önlenmesi, çatışmaların ve anlaşmazlıkların önlenmesi ve fiyat kontrol usulleri gibi konularda da kuralları bulunmaktadır (Utaş, 2019).

7.1.1.2. İhracatı etkileyen engeller

''Teknik Engeller Anlaşması''nda ihracatı etkileyen engelleri, üye ülkeler tarafından uygulanan ve halk sağlığı ve güvenliği adına dış ticarete uygulanan teknik önlemleri düzenleyen kuralları kapsamaktadır. Piyasada ihtiyaç duyulan ürün ve malların güvenliği sağlamak önemli hedeflerindendir. Bu önlemler ve engeller de günümüzde git gide fazlalaşarak kullanılmaktadır, fakat bunlar da ithalattaki gibi ticarette teknik engellere yol açmaktadır ve ticari serbestleşmeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Dış ticarette uygulanacak teknik düzenlemeler, standartlar, değerlendirmeler; ticareti geliştirmek, ihraç malların tehlikesiz ve kaliteli olmasını sağlamasıyla, ihracatta rekabet düzeyini artırmak ve ithal ürünlerde düşük nitelikten kaynaklanan haksız rekabeti ve yanıltıcı uygulamalara önlemler almaktadır (Gıran, 2021).

“Teknik Engeller Anlaşması’’ DTÖ çerçevesinde, üye ülkelerin uyguladığı tüm teknik düzenlemelerin dünya ticaretinde malların serbest dolaşımına engel olmasını önlemek amacıyla hazırlanmıştır.

7.2. Teknik Olmayan Engeller

7.2.1. İthalatı etkileyen engeller

7.2.1.1.Koşullu ticaret korumacı engeller

Ülkeler ekonomik olarak gelişme, rekabetten korunma, ticaret koşullarının düzenlenmesi, iş gücü varlığı, ortak pazar, fiyat dalgalanmalarının engellenmesi, üretim maliyetlerinin dengelenmesi gibi çok çeşitli ekonomik sebeplerle dış ticaret konusunda korumacılık yapmaktadırlar. Koşullu ticaret koruma önlemleri içerisinde iç piyasayı korumak için kullanılan bir yöntem telafi edici vergi önlemleridir.

Koşullu korumacı tedbirler, bir şart/koşul gerçekleştiği zaman uygulanmaktadır. Bu durum da “şarta bağlılık” esas unsurdur.

DTÖ Anlaşması'na göre telafi edici önlemler, herhangi bir ürünün ihracında veya üretiminde herhangi bir sübvansiyonu dengelemek için özel bir önlemdir. Anti-damping tedbirleri yine DTÖ üyelerince sıkça tedbir türlerinden birisidir.

7.2.1.2.Lisans, kota, yasak ürünler ve miktar kısıtlaması

“Belirli bir dönemde ithal veya ihraç edilebilecek mal miktarına veya değerine konulan kısıtlamalar” kota olarak adlandırılmaktadır. İthalat kotaları, özellikle yurtiçi sanayinin veya tarım sektörünün korunması gibi nedenlerle uygulanmaktadır. Kotalar, bir ülkenin ticaret politikasını manipüle etmek ve uluslararası ticareti kısıtlamak için kullanılan önemli bir tarife dışı önlemdir. Kotalar tek bir ülkeye veya birden fazla ülkeye uygulanabilmektedir.

İthalat lisansı “İthalatı kotaya tabi veya ithali izne bağlı mallardan belirli bir miktar ithal edilebilmesi için ithalatçıya verilen özel izin belgesine” denilmektedir. Hükümetler ithal ettikleri mal veya ürünlere kısıtlama getirmek istiyorsa, ithal lisanslarını sınırlı sayıda vermektedir. İthalatını lisansa sahip olmayan kuruluşlar tarafından yapılmak istendiği takdirde bir engelle karşılaşmaktadır. Fakat GATT’a göre ithalat lisansları

yasaklanmıştır, eğer üye devletlerarasında bir anlaşma değişikliği varsa bu durum bildirilmek zorundadır (Karagöz, 2019).

Tarifelerde ithalat en ucuz yerden yapılabilmektedir; kotalarda ise yurtiçine gelen malın veya ürünün fiyatı daha fazla olabilmektedir; İlk başvuranlar, kotaya takılmadan yüksek bir paya sahip olabilirken, başvuruda geciken ithalatçılar bu kotadan hiç pay alamayabilirler. (Gıran, 2021).

Tarife kotaları; kotalara göre daha az katı kurallara sahiptir. Fiyat yöntemlerinin uygulanması daha rahattır. İkili tarife sisteminde, belirli bir kısım ithal mallar, normal oranda gümrük vergisine tabii tutulurken, belli miktardan sonra daha yüksek oranda gümrük vergisi tahsil edilmektedir.

7.2.1.3.Fiyat kontrol engelleri

Bazı mal veya ürünlerin yurtiçi fiyatı düşük olduğu için, bu malların yurtiçi maliyetini destelemek adına uygulanan kurallar yurt içi maliyetini tanımlama veya vergi kazancını artırmak, kontrolünü sağlamak için yapılmaktadır. Bu engeller, ithalatın maliyetini aynı şekilde veya bir miktar ile artıran tarife engelleri dışındaki engelleri kapsamaktadır.

7.2.1.4.Finansal engeller

Finans önlemleri, ithalat için dövize ulaşma, maliyetini düzenlemeyi ve ödeme koşullarını planlamayı hedeflemektedir. Tarife engelleri de bu şekilde ithalat maliyetlerini artırabilmektedir. İthalat yapılırken avans ödenmesi gerekmektedir. İthalatçının ürünleri almadan önce ithalat değerinin belirli bir yüzdesini ödemesi gerekmektedir. İşlem bedelini yabancı bir ticari bankaya ödemelidir. Gümrük vergileri ise peşin ödenmektedir. Hassas ürün sınıfları için depozito ödenmesi zorunludur.

7.2.1.5.Rekabeti engelleyen engeller

Ekonomide haksız rekabet engellenmektedir. Bu haksız rekabete örnek olarak damping ve sübvansiyonlar verilmektedir. Dış ticarette gerçekleşen haksız rekabetin önlenmesi gerekmektedir. Üretim noktaları için alınması gereken önlemler, gerekli ilke ve kurallar, bu kararların uygulanmasına ilişkin denetimler yer almaktadır.

7.2.1.6.Dağıtım kısıtlamaları

Üretimi yapılan bir ürün veya mal üretim aşamasından tüketiciye ulaştırılana kadar farklı proseslerden geçmektedir. Üretici ile dağıtım yapacak kişi, dağıtım yapan kişiyle toptancı ve toptancı perakendeci ile anlaşma yapmaktadır. Bu bahsedilen üretimden tüketime kadar geçen birtakım basamakların birbiriyle birleştirilmesi nedeniyle "dikey anlaşmalar" olarak tanımlanmaktadır. Dikey anlaşma "Üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki ya da daha fazla teşebbüs (örneğin üretici, toptancı, sağlayıcı, müşteri, lisans alan ve veren) arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satışı amacıyla yapılan anlaşmalar" olarak da belirlenmiştir. Bu nedenle, örneğin toptancı, sağlayıcı, perakendeci arasında çeşitli çelişkili durumlar ortaya çıkabilmektedir (Karagöz, 2019).

7.2.1.7.Satış sonrası hizmet kısıtlamaları

Firmanın ürün ve hizmet kalitesi kurallarına bağlı kalarak, ürünü amacına uygun şekilde kullanarak tüketici memnuniyetini sağlama çabasıdır. Sonradan yapılan şikayetler hızlı ve uygun bir şekilde üründe arıza varsa giderilebilmektedir. Satıcının, satış sağlamak için alıcıya tüm memnuniyeti sağlamayı başarmasıdır.

7.2.1.8.Sübvansiyonlar

Sübvansiyon; hükümet tarafından yapılan üretimi çeşitli şekillerde desteklemek, üreticileri teşvik ve himaye etmek amacıyla, karşılığında denk bir yükümlülük beklemeden yapılan para yardımlarıdır. Bunlar doğrudan mali kayıplar, iş kayıpları, vergiden muafiyet, kredi sağlanması olabilmektedir.

7.2.1.9.Fikri mülkiyet engelleri

Fikri mülkiyet haklarıyla ilgili ticarette yapılan yeni düzenlemeler gittikçe önem kazanmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birçok farklı alanda da (ilaç sanayi, çeşitli endüstriler, bilimsel buluşlar) araştırma ve tasarım konuları oldukça gelişmiştir. Fikri mülkiyet tescilli bir durumdur ve rekabetçi piyasa ile çelişebilmektedir. Bu nedenle hem fikri mülkiyet haklarını hem de serbest ticareti koruyup dengelemek şarttır.

Ülkeler ve piyasa için bilginin üretilmesi, korunması ve bilgi üretiminin sürdürülebilirliği için fikrin mülkiyetinin korunması gerekmektedir. Bu aynı zamanda yaratıcı düşüncenin

korunmasını sağlamaktadır. Bu amaçla hukuki açıdan çeşitli kural ve kanunlarla fikri mülkiyet hakları güvence altına alınmalıdır.

7.2.1.10.Menşe engelleri

Bir ürün veya malın üretildiği yeri belirlemek amacıyla kullanılır. Aynı zamanda iktidarların, malları yurtiçi ile yurtdışı olarak ayırt etmesini ve buna bağlı olarak da tarife oranlarının belirlenmesini sağlar.

Menşe kuralları ile ilgili düzenlenmiş tek çok taraflı sözleşme "Kyoto Konvansiyonu"'dur. Konvansiyona göre, bir malın üretimi iki veya daha fazla ülkenin katılımı ile gerçekleştirilmişse; menşei, son değişikliğinin yapıldığı ülkedir. Bu süreç, ürünün karakterini belirlemektedir.

7.2.2. İhracatı etkileyen engeller

7.2.2.1.Gönüllü ihracat kısıtlamaları

Bu politika, birbiriyle dış ticaret anlaşmaları olan iki ülkenin belirli malların veya ürünlerin ihracatı konusunda birlikte anlaşıp uygulamaya dökerek bir kısıtlamaya gitmeleri uygulamasıdır. Şimdiye kadar en yaygın uygulamasını çelik ve otomobil ithalatında bulmuştur. Bu kısıtlamaların bir sonucu olarak, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler için, ihracat şansları azalmaktadır (Gıran, 2021).

7.2.2.2.İhracat kotaları, ihracat lisansları ve vergiler

Dünya çapında ticarette özellikle tekstil ve hazır giyimde kota uygulamaları 1950'li yıllara dayanmaktadır. 1947 yılında GATT ile dünya ticaretinin serbestleşmesi amaçlanmıştır. 1950'li yıllarında gelişmekte olan ülkelerden, gelişmiş ülkelere yapılan ihracatın artış göstermesi, gelişmiş ülkeler için bu ihracat yüzünden önlem almaya teşvik etmiştir. Bu nedenle, 1995 yılında Uruguay Turu'nda Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) Kuruluş Anlaşması çerçevesinde Tekstil ve Giyim Anlaşması kabul edilmiştir (Gıran, 2021).

7.2.2.3.İhracatta fiyat kontrolleri, vergi ve ambargo

Hammadde ve ürünlerinin ihracatının yapılabilmesi için yaklaşık üretim maliyetlerinin de bilinmesi gerekmektedir. Ticarette çoğunlukla fiyat kontrolü yapılmaktadır. Örneğin, mazot, petrol, doğalgaz, çeşitli kimyasal maddeler gibi ürünlerin fiyatları anlaşmalara eklenebilmektedir.

Ambargolar ise genelde siyasi oluşumlardır. Ambargo; "Bir veya birden çok ülkeye karşı tek yönlü olarak birden çok devletin katılımı ya da Birleşmiş Milletler benzeri bir kurul kararı ile ithalat veya ihracatın tamamen yasaklanması, sadece belirli malların ticaretinin yasaklanması veya ticari faaliyeti engelleyici seviyede diğer yasaklamaların getirilmesi şeklinde olmaktadır." şeklinde tanımlanmaktadır. Çeşitli ülkelerde silah ve petrol için ambargolar söz konusudur. Ambargo yapılan dış ticareti direk durdurmaktadır (Karagöz, 2019).

7.2.2.4.Döviz kurları

Hükümetin, döviz piyasasına doğrudan müdahalesi ve engel olması, döviz kontrolü olarak tanımlanmaktadır. Hükümetler döviz işlemleri arasındaki gelir ve gider dengesini korumak ve stabil tutmak için serbest döviz piyasasında döviz alım ve satım işlemlerinde bulunabilir.

7.3. Türkiye'de Uygulanan Teknik Engeller

7.3.1. Gümrük kıymet ve tarife prosedürü

01.01.1996'da yürürlüğe giren 95/7591 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı olan Gümrük Giriş Tarife Cetveli bulunmaktadır. 2018 yılında "Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanun" düzenlenerek "Gümrük Giriş Tarife Cetveli, Armonize Sistem Nomanklatürü esas alınarak ilişikte gösterildiği şekilde yeniden düzenlenmiştir."

"GTİP numarasının;

- İlk 6 rakamı (1-2-3-4-5-6) AS Nomanklatür Kodu,

- 7-8. rakamlar AB Kombine Nomanklatür Kodu,

- 9 ve 10. rakamlar milli alt açılım kodunu,

- 11-12. rakamlar ise istatistik kodunu ifade etmektedir."

Türkiye'nin uluslararası standartlara uygun şekilde düzenleme getirdiği bu alanda 2019 senesi içerisinde kullanılacak "İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Türk Gümrük Tarife Cetveli", 29.12.2018 tarihinde çıkartılan 516 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile kabul edilmiştir. Her yıl Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanarak, Cumhurbaşkanı Kararı

olarak Resmî Gazetede yayımlanmaktadır. Yürürlükteki gümrük vergisi oranları İthalat Rejimi Kararına Ek Kararda yer almaktadır (Karagöz, 2019).

Türkiye'de kıymet belirleme prosedürü olarak tarife dışı engel teşkil edecek uygulamalardan birisi "Kıymet Bazlı Gözetim" uygulamasıdır. Bu uygulama ülkemizde, "İthalatta Gözetim Uygulanması Hakkında Mevzuat-2004/7304 29.05.2004 tarihli ve 25476 sayılı Resmî Gazete "'de yayımlanarak yürürlüğe giren "İthalatta Gözetim Uygulanması Hakkında Karar" ve bu Karar'ın uygulama esaslarını belirleyen 08.06.2004 tarihli ve 25486 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren İthalatta Gözetim Uygulanması Yönetmeliği çerçevesinde uygulanmaktadır. Yönetmelik "Bu Yönetmelik 10/5/2004 tarihli ve 2004/7304 sayılı Karar uyarınca bir malın ithalatında kaydedilecek gelişmelerin yakından izlenmesi amacıyla o malın ithalatında gözetim uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kapsar."

7.3.2. Menşe kuralları

Gümrük Kanunu Madde 18"e göre; "Tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya, o ülke menşelidir." denilmektedir. Kanunun 19. Maddesine göre ise; "Üretimi birden fazla ülkede gerçekleştirilen eşyanın bir ülke menşeli sayılabilmesi için, o ülkede yeni bir ürün imal edilmesi veya imalatın önemli bir aşamasının ve ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işçilik ve eylemin o ülkede bu amaçla donatılmış işletmelerde yapılması gerekir." Ancak eşyanın havalandırma, yayma, kurutma gibi iyi şartlarda muhafazası; bazı basit işlemler, ambalaj işlemleri; basit montajı gibi işlemler Gümrük Kanunu 34. Maddeye göre yetersiz işlem ve işçilik olarak kabul edilmektedir.

Türkiye, 1980'de hazırlanıp yürürlüğe giren Uruguay Turu'nda tüm üyelerin imzaladığı Ticarette Teknik Engeller Anlaşması'na taraftır.

06.03.1996 tarih ve 1/95 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 8-11 inci maddeleri AB'nin ticarette teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuatına uyumda izlenmesi gereken izlemeyi belirtmektedir. Anılan maddeler doğrultusunda, ticareti kısıtlayıcı nitelik taşıyan standartların ve teknik engellerin kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl içerisinde Türkiye'deki ilgili mevzuatların Topluluğun ilgili mevzuatlarına uygun hale getirilmesi öngörülmüştür. Topluluğun ilgili mevzuatına uyum sağlamak üzere tanınan 5 yıllık geçiş süresinde, ilk olarak "Dış Ticarette Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon

Rejimi Kararı (T.C. Resmî Gazete, 1 Şubat 1996, 22541)" kabul edilmiştir. Ülkemizde geçmişten günümüze kullanılmakta olan ve malların serbest dolaşıma girerken karşılaşılan teknik mevzuatları şunlardan oluşmaktadır;

– Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun-4703 (T.C. Resmî Gazete, 11 Temmuz 2001-24459); bu kanun, tüm tüketicilere güvenli ve sağlıklı ürünlerin gönderilmesi, iletilmesi, dağıtımı vb. ile ilgilidir. Mevzuata göre "Bu Kanun; ürünlerin piyasaya arz koşullarını, üretici ve dağıtıcıların yükümlülüklerini, uygunluk değerlendirme kuruluşlarını, onaylanmış kuruluşları, piyasa gözetimi ve denetimini, ürünün piyasaya arzının yasaklanmasını, toplatılmasını, bertarafını ve bunlarla ilgili olarak yapılacak bildirimleri kapsar." Yine Madde 19'a göre; "Tüketiciye sunulan hizmetler; can ve mal güvenliği ile çevreye zarar vermemeli, ilgili mevzuata veya standardına, bunların bulunmaması halinde belirlenecek teknik kurallara uygun olmalıdır. Bakanlık, bu esaslara göre denetim yapmak veya yaptırmakla görevlidir."

– Teknik Mevzuatın ve Standartların Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Bildirimine Dair Yönetmelik (T.C. Resmî Gazete, 03 Mart 2002, 24715). "Bu Yönetmeliğin amacı, teknik mevzuat ve standartlara ilişkin olarak Türkiye ile Avrupa Birliği arasında bilgi alışverişini sağlamaktır. Yine Madde 2'ye göre; "Bu Yönetmelik, teknik mevzuatın ve standartların Avrupa Birliğine bildirimine ilişkin usul ve esaslar ile teknik mevzuat hakkında Avrupa Birliğinden Türkiye'ye intikal eden bildirimlerin yetkili kuruluşlara iletilmesine dair usul ve esasları kapsar."

– Dış Ticarette Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği (T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 2003, 25333) Madde 1'e göre; "İhracat ve ithalata konu mallardan gerekli görülenlerin standardına veya teknik düzenlemesine uygunluğunun veya kalitesinin değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi; 7/2/1967 tarihli ve 6/7677 sayılı Türk Standartlarının Uygulanması Hakkında Tüzük, Dış Ticarette Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı ve bu Karar'da değişiklik yapılmasına ilişkin Karar ve bu Yönetmelik hükümleri, teknik düzenlemelerde veya standartlarda belirtilen esaslar ve (Değişik ibare:RG-31/12/2012-28514) Ekonomi Bakanlığınca yayımlanacak Tebliğler ve verilecek talimatlara göre yapılır."

– Teknik düzenlemelerde denge sağlamak, ürünlerin yurtdışı pazarlara erişiminde büyük önem taşımaktadır, tam tersi ise ciddi teknik engeller ortaya çıkarabilmektedir.

- DTÖ'ye ile teknik düzenlemelerin hazırlanması, denetimi ve uygulanması kısımlarında yurtiçinde üretilen veya yurt dışından temin edilen ürünler arasında ayrım yapılmamalı, gereğinden daha fazla ticareti kısıtlayıcı kurallar konulmamalı ve ülkelerin teknik düzenleme taslaklarını diğer ülkelere önceden bildirmeleri yoluyla şeffaflık sağlanmasını temel ilkeler olarak belirlenmektedir. Bu kuralları uygulayabilmek için de 4703 Sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun ve bu Kanunun Uygulama Yönetmelikleri ile ulusal mevzuatımızda oluşturulmuştur.

– "CE Uygunluk İşaretinin Ürüne İliştirilmesine ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik (T.C. Resmî Gazete, 23 Şubat 2012, 28213)" "Bu Yönetmeliğin amacı; ürüne "CE" işareti konulması yöntemlerini düzenleyen uygunluk değerlendirme modülleri ile bu işaretin kullanılmasına dair usûl ve esasları belirlemektir. Bu Yönetmelik kapsamında yer aldığı halde, bir uygunluk değerlendirme modülü veya AT Uygunluk Beyanı öngörmeyen bir teknik düzenlemenin varlığı hâlinde söz konusu teknik düzenlemenin hükümleri esas alınır."

– Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı (T.C. Resmi Gazete, 22 Şubat 2013, 28567); "Bu Kararın amacı; dış ticarete konu ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmasını temin etmek; bu çerçevede ilgili teknik mevzuatın dış ticarete uyarlanması, uygulanması, ithalatta ve ihracatta denetim yapılması veya yaptırılması, denetim yapacak kuruluşların tespiti ile teknik düzenlemesine uygun ve güvenli olmayan ürünlerin ithalat ve ihracatının önlenmesine dair usul ve esasları belirlemek; dış ticarette teknik engellerin önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak; teknik düzenlemeler, ürün güvenliği ve denetime dair mevzuat, politika ve uygulamaları koordine etmek ve uluslararası yükümlülüklere uygunluğunu sağlamaktır." Yine Madde 2'ye göre; "Bu Karar; dış ticarete konu ürünlerin tabi olacağı teknik düzenlemeleri, yapılacak denetimleri, denetim yapacak kuruluşları, yetkili kuruluşların bu çerçevedeki yetki ve sorumluluklarını, ithalatçıların ve ihracatçıların sorumluluklarını, alınacak önlemleri, uygulanacak müeyyideleri ve ilgili bildirimleri kapsar."

– İthalatta Standartlara Uygunluk Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2019/1) (T.C.Resmi Gazete, 30 Aralık 2018, 30641); "Bu Tebliğin amacı, Ek-1'de standardı belirtilen ürünlerin, ithalatta ilgili standartlara veya teknik mevzuata uygunluğunun denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Tebliğ Serbest

Dolaşıma Giriş Rejimine tabi tutulacak ürünleri kapsar. Bu Tebliğ Hariçte İşleme Rejimi uyarınca ihraç edilip geri gelen eşyaları kapsamaz."
(Ek:1- https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/12/20211231M4-1-1.pdf)

7.3.3. Kotalar ve tarife kotaları

Türkiye, ithalat veya ihracatta gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları kurallarda vergilerin kaldırılması yönünde ilerleyerek DTÖ Anlaşması'na uyum sağlamaktadır. Bu amaçla çeşitli karar ve tebliğler bulunmaktadır;

– İthalatta Korunma Önlemleri (T.C. Resmi Gazete, 8 Haziran 2004, 25486); "Bu Yönetmelik 10/5/2004 tarihli ve 2004/7305 sayılı Karar uyarınca; bir malın benzer veya doğrudan rakip mallar üreten yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi oluşturacak şekilde artan miktar ve şartlarda ithal edilmesi halinde, bu zarar veya zarar tehdidini ortadan kaldırmak üzere, söz konusu zarar veya zarar tehdidiyle sınırlı ve geçici olmak kaydıyla, uluslararası yükümlülükler ve ülke yararı göz önüne alınarak korunma önlemleri alınmasına ilişkin usul ve esasları kapsar."

– İthalatta Gözetim Uygulaması Yönetmeliği (T.C. Resmî Gazete, 8 Haziran 2004, 25486); "Bu Yönetmelik 10/5/2004 tarihli ve 2004/7304 sayılı Karar uyarınca bir malın ithalatında kaydedilecek gelişmelerin yakından izlenmesi amacıyla o malın ithalatında gözetim uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kapsar."

– İthalatta Kota Ve Tarife Kontenjanı İdaresi Hakkında Karar (T.C. Resmî Gazete, 2.06.2010, 27599); "Bu Karar, tek taraflı olarak veya ikili ya da çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde, ülke yararına kullanılmak amacıyla ithalatta uygulanabilecek kotalar ile tarife kontenjanlarına ilişkin usul ve esasları kapsar."

– Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemlerine Dair Yönetmelik (T.C. Resmi Gazete, 26 Aralık 1997, 23212) "Bu Yönetmelik, tekstil ürünlerinin ithalat miktarlarında meydana gelen mutlak veya nisbi artışların ve/veya bu ürünlerin ithalatının gerçekleştiği şartların, benzer ve/veya doğrudan rakip ürünlerin yurtiçi üretimi üzerinde, ciddi zarar, ciddi zarar tehdidi veya zarar tehdidi oluşturması halinde veya bu ürünlerin ithalatının yol açtığı pazar bozulması tehdidi veya pazar bozulması mevcudiyeti nedeniyle ticaretin düzenli gelişimin engellenmesi durumunda uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükler de dikkate alınarak, bu durumu

ortadan kaldırmak amacıyla yapılacak işlemlere ve alınacak önlemlere ilişkin usul ve esasları kapsar.”

– Belirli Ülkeler Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri; Çin, İran, Rusya gibi ülkelerle ayrı ayrı anlaşma ve tebliğler bulunmaktadır.

– İkili Anlaşmalar, Protokoller ve Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeli Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Yönetmeliği (T.C. Resmi Gazete, 26 Aralık 1995, 23212- yürürlükte değil); “Bu Yönetmelik, tekstil ürünlerinin ithalat miktarlarında meydana gelen mutlak veya nisbi artışların ve/veya bu ürünlerin ithalatının gerçekleştiği şartların, benzer ve/veya doğrudan rakip ürünlerin yurtiçi üretimi üzerinde ciddi zarar, ciddi zarar tehdidi veya zarar tehdidi oluşturması ya da ülkenin iktisadi çıkarları açısından gerekli olması halinde, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükler de dikkate alınarak, bu zarar veya zarar tehdidini ortadan kaldırmak amacıyla yapılacak işlemlere ve alınacak önlemlere ilişkin usul ve esasları kapsar.” 2017 yılında İkili Anlaşmalar, Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik yayımlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 16 Kasım 2017, 30242).

– Çift Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Kota Uygulanan Tekstil Ürünleri İthalatı Hakkında Tebliğ (T.C. Resmî Gazete, 31 Aralık 2008, 27097) “MADDE 1: 31/12/2004 tarihli ve 25687 3. Mükerrer sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemlerine Dair Yönetmelik uyarınca, belirli ülkeler menşeli tekstil ürünleri için tespit edilen 2009 yılına ait kota seviyeleri (miktar kısıtlamaları) EK- I’de gösterilmiştir. MADDE 2 – (1) EK- I’de gösterilen tekstil ürünleri için ithal lisansı talebinde bulunacak ithalatçıların başvurularının değerlendirmeye alınabilmesi için, EK- II’de örneği bulunan başvuru formunu eksiksiz doldurarak, ilgili menşe ülke yetkili makamlarınca düzenlenen ihraç lisansının veya ev sanayii ve folklorik ürünlere ait belgenin aslı ile birlikte, Dış Ticaret Müsteşarlığına (İthalat Genel Müdürlüğü) müracaat etmeleri gerekmektedir. Başvuruya ayrıca, beyan sahibine ait imza sirkülerinin örneği, EK- III’de yer alan taahhütname ve şayet mevcut ise proforma fatura ile taşıma belgesinin (konşimento veya yük senedi) birer sureti eklenir.”

– “İthalinde Tek Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Kota Uygulanan Tekstil Ürünlerine Ait Kotaların İkinci Bölümünün Dağıtımı ve Yönetimine İlişkin Tebliğ” (T.C.

Resmi Gazete, 6 Haziran 2008, 26898); "31/12/2004 tarihli ve 25687 3. mükerrer sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan "Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında Yönetmelik" uyarınca, belirli ülkeler menşeli tekstil ürünleri için tespit edilen 2005 yılına ait kota seviyeleri (miktar kısıtlamaları) EK-I'de gösterilmiştir." https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/10/20181016-9-1.pdf

7.3.4. İhracat sübvansiyonları

Türkiye'nin de imzaladığı Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Vergiler Anlaşması'na göre, ülkelerin diğer üye ülkelere özel sübvansiyon yapmaları yasaklanmıştır. Tarım Anlaşması'nda belirtilen durumlar buna dahil değildir. Öncelikle, yurtiçi üreticilerin en az %25'i telafi edici vergi araştırmasını desteklemelidir. Karşı ülkenin sübvansiyonunu dengelemek için konulan telafi edici vergi, ihracat yapan ülkenin koyduğu sübvansiyon oranını geçememektedir. Türkiye'de AB Uyum Çerçevesi dahilinde "4412 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" olarak kabul edilmiştir (T.C. Resmî Gazete, 14 Haziran 1989, 20212). Madde 1'e göre "Bu Kanun, ithalatta haksız rekabet hallerinde dampinge veya sübvansiyona konu olan ithalatın sebep olduğu zarara karşı bir üretim dalının korunması amacıyla yapılacak işlemlere, alınacak önlemlere, gerekli ilke ve uygulama kararlarını verecek bir Kurul oluşturulmasına ve bunun görevlerine ilişkin usul ve esasları kapsar." olarak tanımlanmıştır.

7.3.5. İthalattan alınan diğer vergi ve fonlar

Damga vergisi, KKDF (Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu), çevre katkı payı bu sınıfta yer almaktadır.

1964 tarihli ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu, ekinde verdiği kağıtları, maktu bir değer üzerinden veya kâğıdın üzerindeki tutarın binde oranı şeklinde vergiye tabi tutmaktadır.

"88/12944 Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Karar'a göre; kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta, üzerinde anlaşılan bedel yani gümrük kıymetinin %6'sı kadar bir kesinti yapılması öngörülmüştür." (Karagöz, 2019). Örneğin; yağlı tohum ve meyveler, muhtelif tane, tohum ve meyveler; sanayide veya tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem, kakao ve

kakao müstahzarları, metal cevherleri, cüruf ve kül, İnorganik kimyasallar; kıymetli metallerin, radyoaktif elementlerin, nadir toprak metallerinin ve izotoplarının organik veya inorganik bileşikleri gibi maddelerin KKDF değerleri %0 olarak belirlenmiştir.

Çevre Kanunu-2872 (T.C. Resmî Gazete, 11 Ağustos 1983, 18132) Md. 18"e göre; çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve çevre ile ilgili yatırımların desteklenmesi amacıyla çevre katkı payı temin edilmektedir.

7.3.6. Fikri ve sınai mülkiyet hakları

Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Türkiye'deki uygulama dayanağı 4458 sayılı Gümrük Kanunu'dur. Gümrük Kanunu'nun 57. Maddesi'ne göre, "Fikri ve sınaî haklar mevzuatına göre korunması gereken haklar ile ilgili olarak hak sahibinin yetkilerine tecavüz eder mahiyetteki eşyanın alıkonulması veya gümrük işlemlerinin durdurulması hak sahibinin veya temsilcisinin talebi üzerine gümrük idareleri tarafından gerçekleştirilir" hükümleri ülkemize giren malların fikri ve sınai haklar çerçevesinde korunmasına yöneliktir (T.C. Resmî Gazete, 27 Ekim 1999, 23866).

8. TİCARETTE UYGUNLUK DEĞERLENDİRME SİSTEMİ

Ortak bir Pazar piyasası oluşurken, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ticarette serbestleşmeye başlarken mal ve hizmetlerin dağıtımında tüketicilerin kaliteli ürüne sahip olması için oldukça yüksek standartlar ortaya koymuştur. Bu da ürünlerin uyumlu olması için üye ülke üreticilerine, tedarikçilerine ve dağıtıcılarına farklı sorumluluklar getirmiştir. Avrupa Birliği genelinde standartlar seti oluşmuştur. AB Komisyonu AB Standartlarıyla uyumlu bir 'yeni yaklaşım' rejimi ortaya koymuştur. Bunun amacı AB ortak pazarı içinde malları ve ürünlerin tek bir uygunluk testiyle dolaşması ve ek olarak düşük seviyede bir güvenliğin bulunmasıdır (Savran, 2006).

Bu Yeni Yaklaşım kavramı, kararnamelerin hazırlanmasında yenilikçilik esas olmuştur. Yeni Yaklaşım, teknolojik detayları kaldırmıştır, özellikle temel gereksinmelere açıklık getirmiştir. Bu bakımdan, Yeni Yaklaşım kararnameleri, tamamen ortak Pazar olgusuyla hareket etmektedir. Yeni Yaklaşımın getirdiği en önemli yeni kavram "temel gereksinme"lerdir. Kararname; ticari ve teknik engellerin oluşumunda yer alan her türlü teknik düzenlemeyi; insan sağlığı, insan güvenliği ve çevresel etkileşim durumunu esas alarak sadeleştirmiştir. Temel ilkeler; mevzuat uyumu, uyumlaştırılmış standartlar, teknik belgeler ve temel gereksinimlerin karşılanmasıdır.

Avrupa Birliği'nin bu konuda yayınladığı Direktifler; insan sağlığı, tüketici hakları ve çevrenin korunması ile ilgili değişik ulusal mevzuatların ticarete engel yarattığı sektörlerde yasal uyumlaştırma, AB içinde ticari malların serbest dolaşımı için uygunluğun " Temel Gerekler "in ortaya konması ile sınırlandırılmıştır. Ürünlerin teknik özelliklerinin belirlenmesi için ise "CEN (The European Committee for Standardization)", "CENELEC (European Committee for Electrotechnical Standardization)" ve "ETSİ (European Telecommunications Standards Institute)" görevlendirilmiştir.

Yeni Yaklaşımın tamamlanmasında; uygunluk incelenmesi ve işaretleme (marking) için uyumlaştırılmış metotlar kullanılmaktadır. Uyumlaştırılmış metotlar, endüstriyel ürünlerin ortak pazara girişiyle ilgili gelecekteki teknik uyum uygulanmasının benzer olmasına yarar sağlamaktadır ve iç pazarda uygulanmasında kolaylık olmak için ortak yöntemler içermektedir. Ayrıca bu metotlar, ürün ve malların kullanıcı ve tüketicinin

sağlık ve güvenliğini korumak için direktiflere uyum sağlamalıdır. Bu uygulama ilk defa Aralık 1990 yılında başlatılmıştır.

Avrupa Birliği, 1989 yılında, test ve belgelendirme konularını kapsayan "Global Yaklaşım" kararı almıştır. Bu kararla, bir ürünün ya da hizmetin, belirli bir şartnameye uygunluğunu belgelendirme ve akreditasyon ile desteklenmesi gerekmektedir ve komisyonun tavsiyesi ile Uygunluk Değerlendirmeleri ile ilgili Global Yaklaşım Kararı kabul edilmiştir.

Dünya çapında küresel yaklaşım ile farklı uygunluk değerlendirmelerinden kaynaklanacak teknik engeller önlenmektedir. Üye devletlerde ilgili kamu kuruluşu uygunluk değerlendirmesi yaparak CE işareti verecek kuruluşları belirlemekte, AB komisyonuna bildirmektedir. Onaylanmış bu kuruluşlar, Komisyon tarafından yayınlanmaktadır. Her üye ülke, onaylanmış kuruluşların tarafsız ve uygun altyapıyla çalışıp çalışmadığını sistemli bir şekilde denetleyecek kendisi uygunluk değerlendirmesi yapmayan bir akreditasyon kurumu oluşturmak zorundadır.

Türkiye'de teknik yapılanmanın esası; 17.1.2002 tarih ve 24643 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik", ilgili ürün için Bakanlık tarafından hazırlanan tebliğlerdir. 27 Mayıs 2021 tarihli Resmî Gazete 'de "Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları Ve Onaylanmış Kuruluşlar Yönetmeliği" yayınlanmıştır. Madde 1'de "Bu Yönetmeliğin amacı; uygunluk değerlendirmesi yoluyla bir ürünün ilgili teknik düzenlemeye uygunluğunu muayene eden, test eden ve belgelendiren kuruluşların ve bunlar arasından görevlendirilen onaylanmış kuruluşların asgari nitelikleri, çalışma usul ve esasları ile Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri gereğince ilgili taraflara bildirimini düzenlemektir." Madde 2'ye göre "Bu Yönetmelik, uygunluk değerlendirme kuruluşları ve bunlar arasından görevlendirilen onaylanmış kuruluşların yükümlülükleri ile söz konusu kuruluşlar ve Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri gereğince ilgili taraflara yapılması gereken bildirimlere ilişkin usul ve esasları kapsar."

Altyapı çalışmaları tamamlandıktan sonra hazırlanan teknik dosya ile ilgili Bakanlığa başvurulur. Bakanlık gerekli incelemeleri yaptıktan sonra, imzalanan protokol gereği başvuruyu Türk Akreditasyon Kurumu'na (TÜRKAK) yollar. TÜRKAK başvuruyu inceledikten sonra olumlu/olumsuz veya sadece görüş bildiren raporunu Bakanlığa iletir.

Bakanlık bu raporu da göz önüne alarak karar verir. Bakanlık en son onaylanmış kuruluş isimlerini Dış Ticaret Müsteşarlığı'na (DTM) bildirir. DTM'de AB Komisyonuna iletir. Onaylanmış kuruluş AB tarafından da onaylandıktan ve AB Resmî Gazetesi'nde ismi yayınlandıktan sonra faaliyete geçebilir (Savran, 2006).

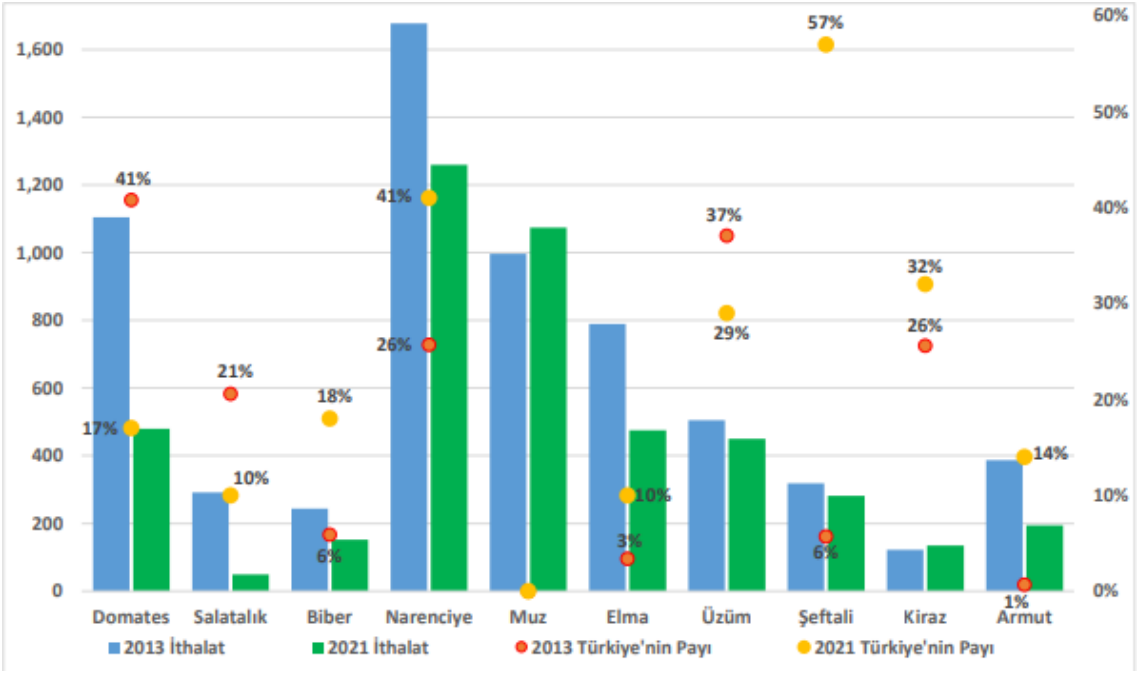
Yeni Yaklaşım Direktifleri oluşturulmuştur ve üye ülkeler buna uymak zorundadır. Yeni Yaklaşım Direktifleri Ortak Pazar'da piyasaya sokulması planlanan ürünlere uygulanmaktadır.

Üye ülkeler tüketicilerin sağlık ve tehlikeye atmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesinden ve hizmete sokulmasından sorumlu olmaktadır. Bir ürünün veya malın temel emniyet gerekleri; "Ürünün; insan sağlığı, can ve mal güvenliği, hayvan ve bitki yasam ve sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması açısından sahip olması gereken asgari güvenlik koşulları" olarak belirtilmektedir (Savran, 2006).

Bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'den yapılan ihracatlarda Üye ülkelere yapılan ihracat mallarının aranan özellikleri ve insan sağlığına zararlı olan kalıntıların tespiti sağlanmıştır. Bu durumda ithalatı gerçekleştiren ülke/ülkeler ürünlerin iadesini gerçekleştirmiştir. Bu süreçte malların olumsuz koşullarda bekletilmesinden dolayı ürünü sağlayan firma maddi zararla karşılaşmaktadır. Bu zarar sadece ihracatı gerçekleştiren firmanın değildir. Malın üretiminin başladığı ilk noktadan itibaren tüm üretim sürecini etkilemektedir. Otomotiv endüstrisi, çelik veya hazır giyim gibi ürünlerin yanı sıra yaş meyve ve sebze gibi organik ürünlerin ihracatında üst düzey sevkiyat metodları kullanılmaktadır. Bu ürünlerde AB üyesi veya AB üyesi olmayan ülkelerde aranan kriterler değişiklik göstermektedir. Türkiye olarak AB ülkelerine gerçekleştirdiğimiz ihracatların yanı sıra gündeme gelen en çok teknik engeller ile karşılaşılan ülke Rusya Federasyonudur. Rusya Federasyonu'nun olumsuz çoğrafi ve hava koşulları nedeniyle yaz mevsimlerinde yetişen yaş meyve ve sebzelere olan ihtiyacını Türkiye'den sağlamaktadır. Bu süreçte Rusya Fedarasyonu'nun Türkiye'den yaptığı ithalat verileri "Tablo1"'de yer almaktadır. Ülkemiz menşeli YMS ürünlerine yönelik olarak, karantina etmenleri (Akdeniz meyve sineği, çiçek tripsi, domates güvesi vb) ve zirai ilaç kalıntısı gibi sorunlar gerekçe gösterilerek Rusya Federal Veterinerlik ve Bitki Karantina Servisi tarafından muhtelif dönemlerde ithalat kısıtlamalarına

gidilebilmektedir. Ayrıca; Rusya, ülkemiz menşeli yaş meyve ve sebze ürünlerinin ithalatını diğer muhtelif nedenlerle de yasaklayabilmektedir.

Tablo 4. Rusya'nın Ürün Bazında YMS İthalatı (milyon $) ve Türkiye'nin Payı (2013-2021)
(https://ticaret.gov.tr/data/5bcc5d4813b876034cfece26/RUSYA%20YMS%20RAPORU-2021.pdf)

Narenciye, nar, çilek, domates gibi ithalatı yapılan mallarda insan sağlığına zararlı kalıntılar ile gündeme gelen ve en çok teknik engelle takılan ürünlerdir.

Türkiye'den ithal edilen ürünlerin üzerinde, Rusya Federasyonu'nda onaylı kuruluş tarafından insan sağlığına zararlı ilaç kalıntıları tespit edilmiş olup, Uygunluk Değerlendirme Sistemine göre doğrulaması sağlanamamıştır.

– 2015 Yılında RF''nin Türkiye'den yaptığı ithalatta domates, soğan, narenciye, şeftali, elma, üzüm, erik gibi tarım ürünlerinde pestisit kalıntısı,
– 2019 Yılında RF''nin Türkiye'den yaptığı çilek ithalatında "tehlikeli tarım haşeresi (Çiçek Tripsi) tespit edilmesi,
– 2021 Yılında RF'nin Türkiye'den yaptığı nar ve biber ithalatı ilaç kalıntısı tespit edilmiştir.

Yukarıda belirtilen örnekler, Uygunluk Değerlendirme Sistemi ile doğrulanamayan ürünler, RF ile aramızda yıllarca yaşanan teknik engellerdendir. Bu engeller, ülkelerin ihracat ve ithalatları yavaşlatması, ihtiyaçlarını karşılayamaması ve denetleme süresince kısıtlamaların getirilmesine neden olmaktadır. Ancak ülkeler ithal etmek istedikleri ürünleri almadan veya talep etmeden önce aradıkları tüm özellikleri belirtmektedir. Bu sorunların çözülmesi ve tekrardan yaşanmaması için ülkelerin yetkili kuruşları bu konuları ele alıp, çözüm yoluna gitmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığının, Rusya Federasyonu ile yaş meyve ve sebze ihracatında yaşanan teknik engellere çözüm olarak ilgili heyetlerin görüşmesi ile Ek-2'de alınan kararlara göre 06.04.2022 tarihinden itibaren,

1. "Rusya Federasyonu (RF) Taze Meyve ve Sebze İhracatı Uygulama Talimatı" 21. maddesi uygulamadan kaldırılmış olup turunçgil ihracatında pestisit kalıntısı analizi, ürünün sapı ayrıldıktan sonra kabuğu ile birlikte ürünün tamamını içerecek şekilde yapılması,
2. Pestisit kalıntı analiz sonucu tespit edilen aktif madde için Rusya Federasyonu Maksimum Kabul Edilebilir Limitleri (RF MRL) listesinde analiz edilen üründe bir değer verilmemiş ise ihracatına müsaade edilmemesi, (Örneğin elma partisi analiz edildiğinde tespit edilen etken için elmada verilmiş bir değer yok ise sertifika düzenlenmemelidir. Ancak yumuşak çekirdekli meyveler için bir değer var ise bu değer elma için kullanılabilir.)
3. RF'ye taze meyve ve sebze ihracatında her parti üründe pestisit kalıntı analizi yaptırılmalı ve RF MRL listesine göre uygun olan parti için Güvenlik Sertifikası, Form-1, Analiz Raporu ve Bitki Sağlık Sertifikası ile ürünlerin ihracatına müsaade edilmesine karar verilmiştir. (Ek-2- https://abmevzuat.com/wp-content/uploads/2022/04/GGM-11.04.2022-73671860.pdf)

AB’ye üye ülkeler, CE işareti taşıyan ürünlerin uygulanmakta olan tüm CE direktiflerinin kurallarını kabul etmek zorundadır. Bu ürünlerin ticarette dolaşımını, üretimini yasaklayamamaktadır. Ürünün uygunluğu belirli kuruluşlara göre kanıtlanmış olmalıdır. “CE İşareti, Avrupa Birliği'nin, teknik mevzuat uyumu çerçevesinde 1985 yılında benimsediği Yeni Yaklaşım Politikası kapsamında hazırlanan Yeni Yaklaşım Direktifleri kapsamına giren ürünlerin bu direktiflere uygun olduğunu ve gerekli bütün uygunluk değerlendirme faaliyetlerinden geçtiğini gösteren bir "Birlik" işaretidir.”

Standartlar listesi;

“- Uyumlaştırılmış standartlar AB seviyesinde CEN, CENELEC ve ETSI gibi kuruluşlar

- Referans numaraları AB'nin resmî gazetesi "Official Journal" da yayınlanmış olan uyumlaştırılmış standartlar,

- Uyumlaştırılmış standartlara aktarılmış olan üye ülkeler tarafından yayınlanıp referans numaraları da AB'ın resmî gazetesi "Official Joumal"da yayınlanan standartlar şeklindedir.” (Savran, 2006).

Üye ülkeler, tüketicilerin sağlık ve güvenliğini tehlikeye sokan CE işaretli ürünlerin piyasaya arzını engellemelidir. Sonrasında aldığı önlemle ilgili olarak Komisyon'u bu durumdan haberdar etmesi gerekmektedir.

Çeşitli uygunluk onay seçenekleri bulunmaktadır; onaylı kuruluşlar tarafından verilen belgeler, test sonuçları veya uygunluk beyanları gibi yöntemler kullanılmaktadır. Uygunluk belgesi veya markası veren yetkili kuruluşlar her üye ülke tarafından görevlendirilecektir, Komisyona ve diğer ülkelere bildirilecektir.

Uygunluk kontrolünün nasıl yapılacağı 30 Ağustos 1993 tarihli L220 sayılı resmî gazete "Offical Journal"da 93/68/EEC “Konsey Direktifi” olarak yayınlanmıştır. Üye ülkeler Direktif hükümlerinin uygulanabilmesi için denetleyici kurul olarak ve uygulamada karşılaşılabilecek sorunları inceleyen Komisyona yardımcı olan birer “daimî komite” oluşturmaktadır.

Uygunluk değerlendirme sistemlerinin kolaylıkla takibi için sonrasında modüller oluşturulmuştur. Düşük riske sahip ürünler üreten tarafından uygunluk değerlendirmesi

yapılabilir. Bazı ürünler için mutlaka onaylanmış kuruluş, bazı ürünler içinse belgelenmiş bir ’Kalite Yönetim Sisteminin’ olması gerekmektedir.

Uygunluk değerlendirmesinde bu üç temel esasa bağlı olarak sekiz farklı modül kullanılmaktadır. Bu modüllerden B modülü yalnızca tasarım aşaması için geçerli iken, bazıları C,D,E,F yalnızca üretim aşamasında belirtilmektedir. Kalan A, G ve H modülleri hem tasarım hem de üretim aşamasında kullanılabilmektedir (Çilingir, 2004).

Modül A; iç üretimin kontrolünü kapsamaktadır, iç tasarım ve üretimin kontrolü basamaklarından oluşmaktadır. CE Uygunluk işareti ve uygunluk beyanı yapılmaktadır.

Modül B; üretimi planlanan ürünü temsil eden bir örneğin ilgili direktifin hükümlerinin gereklerini karşılayıp karşılamadığını kontrol edilmektedir.

Modül C; ürünün tipe uygun olup olmadığını belirlemektedir.

Modül D; üretici ürünün tip incelemesinden sonra onaylanmış bir Kalite Güvence Sistemi (EN 29002’de tarif edilen şekilde) işletmektedir.

Modül E; ürünün onaylanmış bir kurum tarafından test edilmekte ve onaylanmaktadır.

Modül F; ürünün direktiflere uygunluğu tekrar kontrol edilmekte ve doğrulanmaktadır.

Modül G; onaylanmış Kuruluş, her birim için tekrar kontrol edip onaylamaktadır.

Modül H; tam kalite güvencesi sistemi öngörülmekte, sorunsuz bir ürün olduğu beyan edilmektedir.

Tablo 4’te Avrupa Birliği’nde Uygunluk Değerlendirme Yöntemleri yer almaktadır.

Türkiye’deki uygunluk değerlendirme kuruluşlarının yeterliliklerinin onaylanması ve akredite edilmesi için 4 Kasım 1999 tarihinde Resmî Gazete ‘de yayınlanan 4457 sayılı kanun ile “TÜRKAK-Türk Akreditasyon Kurumu” kurulmuştur.

TÜRKAK görevleri şu şekilde sıralanabilmektedir;

- “Genel kalite standartları çerçevesinde denetim yapmak,
- İnsan ve çevre sağlığına uygun ürün ve hizmetlerin artmasını sağlamak,
- Ulusal ve uluslararası akredite çalışmalarıyla güven sembolü olmak ve ülkemizin kalkınmasına öncülük etmek,

– Akredite faaliyetlerinde mevcut kaynakları verimli kullanmak ve çalışma şartlarını iyileştirmek,

– Çıkar çatışması riskini analiz etmek ve tarafsız, bağımsız ve objektif bir şekilde akreditasyon faaliyetlerini yürütmek,

– Diğer akreditasyon kurumları ile rekabete girmeden çevre ülkelerdeki organizasyonlar ile iş birliği yapmaktır.” (Https://www.isonedir.com/turkak-nedir/)

Tablo 5. Avrupa Birliği ‘nde Uygunluk Değerlendirme Yöntemleri (Salihoğlu, 2009)

(1) Belirli özelliklerdeki direktiflerde kullanılması gerekli ek koşullar

A.Üretimin İç (Oto) Kontrolü	B. Tip İncelenmesi				G. Birim (ürün) Doğrulaması	H. Tam Kalite Güvencesi EN 29001
Üretici Teknik dosyayı ulusal yetkililerin incelemesi için hazır bulundurur. **Aa** Onaylanmış kuruluşun aracılığı	**Üretici** onaylanmış kuruluşa -Teknik belgeler -Tip tanımlarını verir. **Onaylanmış Kuruluş** - Aranan koşullara uygunluğun olduğunu kanıtlar. - Gerekli ise, testleri yapar. - AB tip inceleme sertifikası verir.				**Üretici** -Teknik belgeleri inceletmek için verir.	**Üretici** -Tasarım için onaylı bir kalite güvencesi sistemi işletir. **Onaylanmış Kuruluş** -Kalite sisteminin gözetimini yapar. -Tasarımı tasdik eder(1). -AB tasarım inceleme sertifikası verir.
A. **Üretici** -Direktif koşullarına uygunluğu beyan eder. -CE işaretini ürüne iliştirir. **Aa** **Onaylanmış kuruluş** -Ürünün belirli özelliklerini testten geçirir (1). -Ürünleri rastgele aralıklarla kontrol eder (1).	**C. Tipe uygunluk** **Üretici** -Onaylanmış tipe uygunluğu beyan eder. -CE işaretini ürüne iliştirir. **Onaylanmış kuruluş** -Ürünün belirli özelliklerini testten geçirir (1). -Ürünleri rastgele aralıklarla kontrol eder (1).	**D.Üretim kalite Güvencesi EN29002** **Üretici** -Üretim ve testler için onaylı bir kalite güvencesi sistemi işletir. -Onaylanmış tipe uygunluk beyan eder. -CE işaretini ürüne iliştirir. **Onaylanmış kuruluş** -Kalite sistemini onaylar. -Kalite sisteminin gözetimini yapar.	**E. Ürün kalite Güvencesi EN29003** **Üretici** -Muayene ve testler için onaylı güvence sistemi işletir. -Onaylanmış tipe veya gerekli koşullara uygunluğu beyan eder. -CE işaretini ürüne iliştirir. **Onaylanmış kuruluş** -Kalite sistemini onaylar. -Kalite sisteminin gözetimini yapar.	**F. Ürün Doğrulaması** **Üretici** -Onaylanmış tipe veya gerekli koşullara uygunluğu beyan eder. -CE işaretini ürüne iliştirir. **Onaylanmış kuruluş** -Gerekli koşullara uygunluğu tasdik eder. -Uygunluk sertifikası verir.	**Üretici** -Test için ürün numunesi verir. -Uygunluğu beyan eder. -CE işaretini ürüne iliştirir. **Onaylanmış kuruluş** - Gerekli koşullara uygunluğu tasdik eder. -Uygunluk sertifikası verir.	**Üretici** -Üretim ve testler için onaylı bir kalite güvencesi sistemi işletir. -Uygunluğu beyan eder. -CE işaretini ürüne iliştirir. **Onaylanmış kuruluş** -Kalite sisteminin gözetimini yapar.

TÜRKAK'tan akredite olmuş olan uygunluk değerlendirme kuruluşlarının verecekleri belgeler uluslararası kabul gördüğü için, CE işaretlemesi konusunda Avrupa Birliği'nde herhangi bir sorunla karşılaşılmayacaktır.

9. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, küreselleşme planları, gelişen teknoloji, serbest ticaret alanları veya yalnızca gümrük birlikleri ile sonuçlanan bölgesel ekonomik entegrasyon girişimleri yaratmıştır. Temel amaç, potansiyel rakip ülkelerin stratejik üretimlerini takip edebilmek, ikinci amaç ise, ülkenin ayakta kalması gereken bölgenin ekonomik refahını artırmaktır. Uluslararası dış ticaretin önemi; farklı farklı endüstri ve tarım alanlarında gösterdikleri gelişim ve yatırım farkından dolayı maliyetlerin değişkenlik göstermesidir.

Talep edilen ürünlerin tipi fark etmeksizin talepler doğrultusunda en kaliteli ve güvenli ürünü temin etmek ülkelerin benimsediği en önemli kriterdir. Bu nedenden dolayı, ürünlerde bulunması gereken standartlar ve teknik düzenlemeler ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini yetkilendirilmiş akredite kuruluşlarca belgeleyen uygunluk değerlendirme aşamalarına günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Üretilen veya imalatı gerçekleştirilen ürünün, standartları ve aranan teknik özellikleri içermesi ve buna bağlı olarak uygunluk onayı alması işlemine "Uygunluk Değerlendirmesi Sistemi" denir. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sanayi, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan, can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır. Dünya Ticaret Örgütü kapsamında standart ve teknik düzenleme arasındaki temel fark uygulama zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Dış ticarette, ülkelerin teknik düzenlemeleri arasındaki farklardan dolayı teknik engeller ortaya çıkar ve dünya ticaretinin serbest akışının olumsuz etkilenmesine yol açar.

Üreticiden, ihracatçıya kadar tüm aşamalar, akredite kuruluşlarca denetlenmekte olup, bu denetlemelerin sıklığı ve uygunluğu bu sorunların önüne geçebilmektedir. Uygunluk Değerlendirme Sistemindeki aşamaların adım adım kontrol edilmesi, uygun olan ürünlerin onaylanmış kuruluşlar tarafından akreditasyonlarının sağlanması ile minimum zarar, maksimum kar prensibi ve ürün zayiat gerçekleşmeden ülkeler arası sağlıklı bir ticarete imkân verecektir.

Günümüzde endüstriyel gelişmelere paralel olarak, üretimi gerçekleştirilen mal ve hizmetlerin miktar ve sayısında oldukça fazla artış olmuştur. Uluslararası ticaret, önemli ve büyük boyutlara ulaşmıştır. Özellikle tüketicilerin karşılaştığı fiyat ve kalite ile ilgili

olan çelişkili sorunları yok etmek, ülke ve uluslararası pazarlarda karşılaşabileceği zararları önlemek ve ödenen miktarlar karşılığında en fazla faydaya ulaşmalarına yardımcı olmak için, üretimde standardizasyon gerçekleşmesi gerekmektedir.

Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında gerçekleştirilen ve devam etmekte olan ticari ilişkilerimizde mevcutta bulunan teknik engellere neden olan kriterler sağlıklı bir şekilde belirlenmeli ve belirlenen kriterler sonucunda talep edilecek standart ve teknik düzenlemeler göz önünde bulundurulmalıdır.

Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik özelliklerin belirlenmesi ve gerektiğinden zor belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler, ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta olup, rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarette teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması amaçlanmaktadır.

Ticarette Teknik Engeller Anlaşması'nda uygunluk değerlendirme prosedürleri; ürünün veya sürecin belirlenen standartlara uygunluğunun tespit edilmesini, ürün ve sürece ait değerlendirilmelerin yapılmasını kapsayan bir terimdir. Standartların gelişiminden farklı olarak, uygunluk değerlendirme prosedürü daha çok standartların kullanımına yönelik faaliyetler olarak düşünülebilir. Birçok ticari ve idari standartların uygunluğunun sağlanması ve değerlendirilmesi bu standartların kullanımından ve mevcudiyetinden daha önemlidir. Uygunluk değerlendirme prosedürü test, muayene, denetleme ve bunlarla ilgili birçok prosedürü kapsadığı için önemli bir maliyet unsurudur. Ancak ürünün veya hizmetin, güvenirlilik derecesini arttırdığı, teknik engelleri aşmasını sağladığı, gerçekleşecek olan ihracatın sağlıklı devam edip tamamlanabilmesi için tüm bu maliyet unsurları göz ardı edilebilmektedir.

Akreditasyon, uygunluk değerlendirmesi kuruluşlarının, üstlendiği uygunluk değerlendirmesi görevini yerine getirebilecek yeterliliğe sahip olduğu yönünde tasdik edilmesi olarak da tarif edilebilir. Bahsi geçen uygunluk değerlendirme prosedürlerinin uygulanması ile alınacak onay, akredite bir kuruluş tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu akreditasyon işlemi, ülkelerin belirttiği nitelikler çerçevesinde denetlenmektedir. Akredite kuruluşlar, devlet destekli olması halinde, ihracatı yapacak olan firma veya

şahıslar, bu kuruluşlarla daha sık ve düzenli çalışmalar sağlaması halinde, üreticiye yüklenen, yüksek maliyetler minimize edilebilecektir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin, diğer ülkeler ile arasındaki ihracatı arttırması, ülkeye gelecek olan döviz artışı ile ekonomideki canlılık artışı gözlenecektir.

Ticarette uygulanan teknik engeller malların ve ürünlerin ortak pazar içerisinde serbest bir şekilde dolaşımını engelleyebilmektedir. "Teknik Engeller Anlaşması'' DTÖ çerçevesinde, üye ülkelerin uyguladığı tüm teknik düzenlemelerin dünya ticaretinde malların serbest dolaşımına engel olmasını önlemek amacıyla hazırlanmıştır. Teknik engelleri aşmak ve malların serbest dolaşımını sağlamak için üreticiden denetleyicisine, nakliyesinden, son noktaya ulaştırmasına kadar uygun saklama koşullarında muhafaza edilmesine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin en fazla yaş sebze ve meyve ihracatını Avrupa Birliğine yaptığı göz önünde bulundurulduğunda, bu ticareti kısıtlayan teknik engelleri aşmak çeşitli önlemler alınmalı ve bağımsız denetleme kuruluşlarınca sıkça denetlenmesi gerekmektedir.

Bu önlemler üreticilerin, geleneksel üretimlerden vazgeçip, dünya standartlarına uygun şekilde üretimlerini gerçekleştirmesi, ortak pazar talebine uygun miktarda, aranılan özelliklerde ve kalitede, insan sağlığını göz ardı etmeden üretim yapılması gerekmektedir.

Üreticilerin ve ihracatçıların sağlık bir şekilde ticaretlerini devam ettirmesi, serbest pazarda yerlerini korumaları için gerekli eğitimleri alması, gerçekleşen faaliyetlerin kayıt altında tutulması, üreticinin üretim şartlarını iyileştirmesi ve uluslararası geçerliliğe sahip sertifikasyonları alabilmesi için devlet tarafından destek ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

İhracatta karşılaşılan teknik engellerden en çok karşılaşılan kalıntı sorunudur. Üretim esnasında aşırı seviyede ve bilinçsizce kullanılan tarımsal gübre ve ilaçlar ihracat seviyemizi olumsuz yönde etkilemektedir. Üreticilere bu ilaçlar, yetkili kurumun takibine esas olarak reçeteli verilmesi, doğru zamanda yeterli dozda kullanımı için gerekli bilgilendirmenin yapılması ve kullanım aşamalarının Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından denetlenmesi ile bu kalıntı sorunu çözüme kavuşturulabilir.

Uluslararası pazarda dolaşan ürünler için konulan standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmeleri farklı farklı biçimlerde uygulanabilmektedirler. Artan yaşam standartlarından dolayı daha güvenli ve kaliteli malların talebinin artması, tüketicinin korunması ve çevrenin korunmasına ilişkin hassasiyetin artması nedeniyle teknik engellerin arttığı kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, M. (2011), *Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları*, Nobel Yayınları, Ankara.

Akman, M.S., Yaman, Ş. (2008), "*Doha 'Kalkınma' Turu ve DTÖ: Sorunların Açmazında Çözüm Arayışları,* Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye, TEPAV, Ankara.

Alagöz, Mehmet ve Yapar, Sinem (2007), "*Görünmez Engeller: Serbest Ticarete Bir Engel Mi*?", İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırgızistan.

Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi (2019) "*Uluslararası Örgütler*", Murat Yayıncılık, Eskişehir.

Balçık, B., 2002, *İşletme Yönetimi*, Nobel Yayın, Ankara.

Çam, Zühra (2009), "*Ortak Tarım Politikası Çerçevesinde Dünya Ticaret Örgütü Ve Türk Tarım Politikaları"*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 262642), İstanbul.

Çilingir, H.S. (2004), "*CE İşaretlemesi*", Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 154378), İstanbul.

Elitaş, B.L. ve Şeker, A. (2017), Uluslararası Ticarette Tarife Dışı Önlemlerin Rolü: Türkiye Tekstil Sektörü Üzerine Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*.

Erdoğmuş, N. ve Sayın, Z. (2022), *Türkiye'de Örgütsel Değişim Ve Örgüt Geliştirme Alanındaki Bilimsel Çalışmaların Bibliyometrik Analizi*, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt13, Kongre Özel Sayısı.

Etzioni, Amiral (1964), *Modem Organizations*. Englewood Cliffs, New Jersey Prentice-Hall, Inc., 1964.

Gıran, T. (2021), *"Tarife Dışı Engeller: Türkiye Avrupa Birliği Arasındaki Tekstil Ticareti Üzerine Bir Uygulama",* Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 718033) 2021.

Göker, M. (2022),” *Uluslararası Ticarette Teknik Düzenlemeler Bağlamında Uluslararası Standartların DTÖ Yargılamasında Uygulanacak Hukuk Statüsü*”, Araştırma Makalesi, Hacettepe HFD, 12(1) 2022, 481-529.

Güney, S., 2000, *Yönetim ve Organizasyon El Kitabı*, Nobel Yayın, Ankara.

Karagöz, F.M. (2019), “*Uluslararası Ticarette Tarife Dışı Engeller Ve Tarife Dışı Engellerin Türkiye Uygulamaları*”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 550314),İstanbul.

Karakoç, N., 1991, “*Yönetimde Yeniden Örgütleme*”, MEY Ofset, İzmir.

Kenger, B., 2021, “*Türkiye'nin Dış Ticaretinde GATT Süreci Ve Dünya Ticaret Örgütü'nün Yapılanmasının Etkisi*: *1995-2017*”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 696968), Kahramanmaraş.

Rusya Yaş Meyve ve Sebze Ürünleri Sektör Raporu, (2021), Erişim Tarihi: 25.08.2021 https://ticaret.gov.tr/data/5bcc5d4813b876034cfece26/RUSYA%20YMS%20RAPORU-2021.pdf adresinden alınmıştır.

Salihoğlu, A. (2009), “*CE İşaretlemesi Ve Tarım Makineleri, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü”*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 258710) Tekirdağ.

Savran, G. (2006), “*Avrupa Birliği Teknik Mevzuatına Uyum Kapsamında, Makinalar İçin Ab Uygunluk Değerlendirmesi Sürecinde Ce İşaretlemesi Ve Bir Uygulama”*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 208356), İstanbul.

Sezgin, M., ve Bulut,B. (2013), Örgüt Kültürü ve Halkla İlişkiler, *Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2.

Şahin, Ali (2010), “Örgüt Kültürü-Yönetim İlişkisi ve Yönetsel Etkinlik”, *Maliye Dergisi*, Sayı:110,

Şener, Duygu (2015), "*Dünya Ticaret Örgütü Çatısı Altındaki Düzenlemelerin Küreselleşmeye Katkısı"*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 395067), İstanbul.

Şişman, M., 2002, "*Örgütler ve Kültürler*", PEGEM Yayıncılık, Ankara.

Türkmen, İ., 1996, "*Yönetsel ve Yetki Devri Açısından Yönetimde Verimlilik*", Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No: 519 Ankara.

Utaş, A. (2019), "*Dünya Ticaret Örgütü Kuralları Açısından Uluslararası Ticaret Engelleri Ve İhlalleri",* Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 556000) İstanbul.

Ünüvar, H., Bektaş, Ç. (2017), Örgüt Geliştirmede Kritik Başarı Faktörleri, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 2017; 3(3): 67-76.

Yolchuyev, Rovshan (2016), *"Uluslararası Ticaret Düzenlenmesi Bağlamında Dünya Ticaret Örgütü Kurallarının Ve Sözleşmelerinin İncelenmesi Ve Türkiye İçin Değerlendirme",* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 439023) İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.

URL: https://www.isonedir.com/turkak-nedir/ adresinden 25.08.2021 tarihinde alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Beril ŞİMŞEK SÜREL

Eğitim

DereceYıl	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls. 2020	Maltepe Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı
Ls. 2010	Ankara Üniversitesi Müh. Fakültesi Jeofizik Mühendisliği
Lise 2006	Sokullu Mehmet Paşa Anadolu Lisesi